...АА ШЭГЛЭЛЭЭ ...ЛГАХА ХЭРЭГТЭЙ

...байдалай түлөө тэмсэхэ Бүхэсоюзна бүлгэм ...лээд хүндэ байдалда ороһон юм. Эрид шууд ...дай боложо байхада бии болгогдоһон энэ ники... дуранай байбашье, үнөөхил зонхилон-захкрал...мхидхэгдэжэ, хүн бүхэнние зэргэдэнь оруулха ...шууд хэмжээнүүд абтаһан байгаа.

...аар бии болгогдоһон «һайн дуранай» бүлгэм де...ложо байһан юумэн тухай олондо мэдээсэл...дэжэ байһан сагта хэр аша үрэтэй ажал ябуул...д һанахаар лэ һэн. Түрүүшэгээр олон зуун, мян...мхиин бүридэлдэ орожо, олонхинь оруулагдажа, ...нгөөр баяр баясхалантай, амжалта түйлэһэнай ...тай абяанууд зэдэлээ һэн.

...с эмхиин хүндэ буураажа байна гээд тодоор ха...э. Энээнэй шалтагаанууд ямар байгааб! Нэгэдэ... ажабайдалай гүн руу шэнгэһэн архи ууха муу ...эл заңдараад, уряалаад зайсуулха һэдэлгэ хэг...ье, тус бүлгэмэй гэшүүд «хара уһа» амандаа ог...айха ёһотой гээд гансата һанагдаа һааб даа. Зү...ст, профсоюзай гэшүүн, комсомолец бүхэние ...ууһ болгохо гээд зонхилходоо, ехэ алдуу гар...ргагүй болоходоо, тус бүлгэмдэ ороһон зоной ...аар, ехэхэнэршье уудаг зон байгаа бшуу. Энээ... байһан бусад зоной бүлгэмэй ажал ябуулгада ...хандадаг байһаниинь, гайхал түрүүлнэгүй. Тии...ойнгоо бүхы арба найманһаа дээшэ наһатай зо...эмдэ оруулхаяа һанаһан хараа шэглэл барим...туһа байхаб даа! Гансал хохидол ушаруулагдаа

..., дээрэ хэлэгдэһэнһээ уламжалан, «һайн дура...м үндэһөөроо хазагайруулагдаһан гээшэ. Юрэл ...алгаар ажал ябуулгаяа хизаарладаг олохон һайн ...муүд урданьшье, мүнөөшье бии байгаа ха юм. ...шэнэ бүлгэмые тэдэнэй зэргэнүүдтэ нэмэн оро...а үндэһэн бии бэлэй.

..., архидалгатай болон алкоголизмтай тэмсэлэй ...э ээлхэ һүуриие шэнэ бүлгэм гансата оложо ...ршье эрхэгүй аад, райгүйсэдкомуудай архидал... комиссинуудай, бусад зүргаануудай үялгануу...ар өөртөө дааже абаа, зарим ушарта гэмнэхы, ... шүгам лэ баримталаа.

..., хуушанай аргануудые хэрэглэжэ, ажал ябуул...албан хойрогшье ябадал үзэгдөө, аппарадынь ...олгогдоо, табигдаһан гоё-гоё түсэбүүд саарһан ...Уставынь баһал хуушанай ёһо гуримуудта үндэ...оо.

...ол шалтагаан юун байгааб гэхэдэ, мэдээжэ Ука...ллнуудай гараһанай һүүлдэ архидалгатай, алко...сэлдэ түйлагдаһан бага сагын амжалтануудые, ...ин багаар худалдагдадаг, олоной ябадаг газарта ...үсөөнөөр харагдадаг болоһониие, тэлэрүүлгын ...дадаг зоной үсөөрһэниие архидалгагүй байда...эхэ бүлгэм манай түйлалта гээд тоолоо. Энэ ... байгаа гээд һанагдана.

...д харахада, бүлгэмые һэргээхын, үүргэ, нүлөө...шэлүүлхын түлөөдэ юрэл хахад хухад хэмжээнүү...э, харин бүхы хараа шэглэлээ, хүдэлмэриингоо ...дые, түхэл маягуудые эрид хубилгаха хэрэгтэй ...илгохоор һэн.

...нёдондоной һүүл багта болоһон тус бүлгэмэй ... шэнэ Уставайнь хоёр проект дурадхагдаа. ажал ...лын хараатай бэдомжо зүбшэн хэлсэлгэдэ та...далгагүй байдал ба соёл» журналай хуби заян...асуудалнуудта горитой анхарал хандуулагдаа. ...дээрэ зүбшэн хэлсэлгын дүнгөөр эдэ документ...э, олоной үзэмждэ табигдаха.

...харгдаһан дутуу дундануудаа үсадхажа, ажал ...ондоо хэлбэритэйгээр эрхилдэг болохо шуха... дээрэ тэмдэглэгдээ гэжэ архидалгагүй байда...эхэ бүлгэмэй республиканска правлениин тү...рэ-гэй хүдэлмэрисэн, партиин обкомой бюрогой ...Степанов хөөрөө һэн.

...бүлгэм һхадаа үнэхөөрөө ниитын эмхи болохо ...ото дээрэ архидалгагүй байдалай түлөө тэмсэ...дымни хэрэг гээд тоолодог эдэбхитэдээ улам ... ойлгуулламжын, идхалгын хүдэлмэри улам үр...а, архи — хорон гэһэн хараа бодолые олонии... болгохо талаар нүлөө ехэтэй хэмжээнүүдые аба...бүлгэмэй эхин эмхинүүдэй баримталха гол хараа ...олоно.

... сагай медицинын болон бусад онол аргануу..., архи уудаг, тамхи татадаг зониие эмшэлэхэ та...этэй хэмжээнүүд бэелүүлэгдэхэ зэргэтэй. Щич..., Иванов болон бусад зоной эдэ муу үбшэнгүү...талаар хэрэглэгдэг арганууд яһала ашаг үрэтэй ...дото байдал харуулаа ха юм.

...хүүгаар бүлгэмэй гэшүүдээр абтаһан гү, али бо... гуримшуулан бүридхэхэ хэрэгтэй. Харин мүнөө ... республиканска эмхидэ энэ талаар таагүй бай..., 1988 онтой сасуулхада, 1989 ондо тон бага гэ...н ороо ха юм.

..., 1988 ондо 22.963 түхэриг ороһон байгаа һаа, ...идоо 5616 түхэриг ороо гэхэ гү, али 1988 оной...6,2 процентнь болоно бшуу. Харин районуудаар ...да, 1988 оной хэмжээнэй 1 процентһээ эхилээд, ...элотор гэшүүнэй түлбэри унаһан байна гээшэ. ...Железнодорожно, Баунтын, Загарайн, Кабанскын, ...Прибайкалкин, Хойто-Байгалай районуудта, Гу...отодо тус түлбэри ехээр унаа. Онсолходо, Же...о райондо 1989 оной турша соо 45, Баунтда—...—48, Кабанскда—11, Хурамхаанда—15, Прибай...синоозерск хотодо—21, Хойто-Байгалда—59 сол...лгдажа, бүлгэмэй тоосоондо оруулагдаа. Харин ...алгын, Ахын, Сэлэнгын районуудта нэгэшье тү...агдаагүй байна гэхэдэ, ой ухаанда таарашагүй ...хүдэлһэн ухаантай мүнгэ, салин абажа байдаг во...эшхэлэй үбшэнэ» амар заяаень дайранагүй гээшэ

...нгын лэ район 1292 түхэриг тушаан оруулжа, ... эрид нигарна. Зүгөөр энэшье мүнгэн 1988-оной...о 57 про... болоно. Бага бэлшэр наһанайнгаа ...жа урдань... хосоржо байһан эмхи энэл болоно

...өрэл гараа дэлгэрэгээд юушье хэхэеэ ойлгожо ...а арга һалаа гээшэ. Нютаг бүхэндэ хэрэг бүтээ...гай кадрнуудые шэлэн олохо, зохид сосны ху...биха талаар партийна, совет, профсоюзай, ком...ланууд тус бүлгэмдэ горитой туһаламжа үзүүлхэ

...шадаа ажал ябуулгадань бодото дэмжэлгэ үзүүл...а гээд һанагдана. Юуб гэхэдэ, архидалгагүй бай... тэмсэл шэнэдхэн хубилгалгын агаари ехэ хэрэгтэй ...нүүдай нэгэн болоно бшуу. Тиимэһээ тус бүлгэм ...һууритай, нүлөөтэй эмхи болохо, баримталдаг ...нүүдээ эрид хубилгажа шадаха ёабза гээд эти...н.

«Хамаг юум... тэйб». 18.10— альманах (6... Сагаан һары... дэнэбди. 19.... —«Сугтаа ...» 20.30—«Шалга... эй арадай д... В. А. Заха... бзадаха. ... галан ной... 21.15—Гүр... рэмжэтэ ... болоһон ... «Пастерна... ябуулга». ... бирь». 22.... но. Иракл... терской. ... фильм.

...ное»—ура... 6-дахи сер... —Шэнэ ... 18.00 — ... концерт ... Байгал. 19.... хи газар д... хото—ман... 20.55—«А... багашуул... СССР-эй ... —«Динамо... Гэшхүүр ... юрэ бусы... се...үүд ту... ветер»—ур...

...ществитель... най фи... УЛААН-ҮД... 18.15 — «... ба үглөө... 19.20—«Эд... буряадай А... мышленнос... нуудые ху... тухай. 20.0... ли.» МОСК... нойрсогты... Ажал хэрэ... нуудай яар... тикада гүс... «Не буду н... —уран һ...

...тадта канд... тай хөөрэл... һонин (бу... «Уулзалга»... депутадта ... Очиров ... даха. МОС... лан нойрс... 21.15—Хүт... 22.15— «Ма... дые һэргэ... ский». 22... зохёолнууд... ма с собач... фильм. ... Совет эстр... дэг залуу... V конкурс... та.

...дай депута... Сороковик... баадаха. 19... тын экран... тива»— тел... 21.05—«Ам... багашуул»... жоролгоор... нат. Эхэнэ... хир һубар... гуур». 22.3... хэ спорт»... венник»—ур... 1-дэхи, 2-до...

...та фильм ... НБА-гай ... болистнууд... чемпионат, ... уран һайх... «Совет ... 18.00— Фиг... Европын ч... 19.30— Вре... клуб. 21.00... ты, багашу... клуб. 23.30... 24.00—«Стр... тора Джек... да»— уран ...

14.25—Хүн... эй чемпион... фильмнууд... си»— видео... хоорондын ... «Арадай ... «Амгалан ... шуул!» 21.2... гэһэн дам... лоон үдэр. ... —уран һа... гари).

...варда, ... гвардии... первой ... безумны... ный. бе... 15.50, 18... «Октябр... ...ми «Счастли... 50, 9.40, «... — в 11, 12.3... «Месть ... 18. Видеоза... Сборник ... Леопольд... дело», ... ние»— в ... гия жен... 50, «Восток... 10 «Летели ... он 30, «Од... 20, «Байкал... — в Мультфи... зиня»—...

...ЛТАЙШЬЕ ЮУМЭН ҮГЫ

...эд манай түбэй ...үнеэн бүриһөө ...утэй килограмм ... манай эндэхи ...хээр гайхаагүй ... түрүүшынхеэ ... түйлаа бэшэ. ...нгаа бруцеллез ...иһөө боложо, ...нэлгэхэ баатай ...ишо богонихон ...рдынгаа солые ...айл зариман ...симментал үүл...эл һайн шана...зэрэглэхэ, бэеэр ...түл барисатаи, ...үэйнүүдынь шэ...ихэ гэжэ орол...яа шэнэ түрэ... һайнаар эдэ... һааха хэрэгтэ ... хандуулагдаа. ... коллективэй ...оно. ...ндо үнеэн бү...рэгээр 5038 ки...гү, али урзаида...лограммаар ехэ ...дэнь 4654 центнер сагаан эдеэ үйлэдбэрилөө һэмди. Манай түрүү һаалишад Р. А. Табитуева, С. Ц. Цыдендамбаева гэгшэд үнеэн бүриһөө 5389, 5388 килограмм һү һаажа онсо шалгараа. Фермын суута һаалишад Л. Н. Седых, С. П. Степанова, Г. В. Родионова, Г. В. Вторушина гэгшэд баһал түрүү зэргэеэ алдаагүй.

Мүнөө үбэлжэлгын түлэг ябажа байхада һаамхай үнеэн бүхэндэ үдэрэй 5 килограмм үбһэ, 4 килограмм һолоомо, 20 килограмм силос, 7 килограмм талха тариаанай зүйл эдюулнэбди. Иимэ тэжээл эдээд байхадаа үнеэднай тус бүридөө үдэрэй 14—15 килограмм һү үгэнэ.

Энээн дээрэһээ харахада, үбэлэй һаранудта үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 3650 килограмм һү һаахын түлөө тэмсэхэ гэжэ абаһан үялгануудаа дүүргэхэ арга боломжо фермын һаалишадта бии.

Б. ЛУБСАНОВ,
Ивалгын районой һуралсалай «Байгал» ажахын түбэй фермые даагша.

...ечатана рес... ...пографией ... ...тской АССР... ...-45. ...каз № 22.

Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана. | № 24 (18347). | 1990 оной январиин 30, вторник | Сэн 3 мүн.

1990 МАРТЫН 4 Соведүүдэй һунгалта

АРАДАЙ КАНДИДАДУУД АЖАЛШАДТАЙ УУЛЗАНА

ХОРИ

Һунгуулиин Железнодорожно национально-территориальна 91-дэхи округһоо РСФСР-эй арадай депутадта дэбжүүлэгдээд байһан зургаан кандидадтай уулзалгын Хориин райондо болохо тухай зар тунхаг таража, һунгагшад тэдэнтэй танилсаха гэжэ ехэтэ хүлеэжэ эхилээ һэн. Тэрэ үдэр районой түбэй соёлой байшан соо нютаг нуга бүхэнэй түлөөлэгшэд сугларба.

Һунгуулиин тус окружной комиссиин секретарь Р. Р. Хориноева уулзалгые нээхэдээ, «Бурятферммаш» нэгэдэлэй, генеральна директор Ю. Н. Цыбиковһээ бэшэ кандидадуудай бултадаа уулзалгада хабаадахаяа ерэһэн тушаа соносхобо.

Һүүлээрнь кандидат бүхэнэй этигэмжэтэ нюур олоной урда гаража, РСФСР-эй арадай депутадта дэбжүүлэгдээд байһан кандидат тухайгаа сугларагшадта хөөрэжэ үгэһэн байна.

Һунгагшад кандидат бүхэнэй программые шагнаһанайнгаа удаа захянуудые хэлээ һэн. Жэшээнь, Хүрбын совхозой профкомой түрүүлэгшэ З. А. Крюкова районой бага һууринуудай тоодо ородог Тохорюугта һууринай хүгжэлтэдэ анхаралаа хандуулхыень хүсэһэн байна. Нютагай һургуулида спортын зал хэрэгтэй, бүхы талмайнь үргэдхэгдэхэ зэргэтэй гэжэ тэмдэглээ. Тээгдэдэ холодильнигай үгы дээрэһээ түргэн гутадаг эдеэнэй зүйл абахын аргагүй, Тиимэһээ депутат болоһон хүнтнай эдэ асуудалнуудые шиидхэхэ байнат гэжэ захяа.

— Хоринск посёлогто яслисадууд үсөөдэнэ. Мандэ аяар 200 гаран мэдүүлгэ хэбтэнэ,— гээд поселково Соведэй түрүүлэгшын орлогшо А. А. Прокопьева хэлээ.— Манай посёлогто 1975 онһоо хойшо һургуулида ороодүй үхибүүдэй ябаха типовой нэгэшье байшан баригдаагүй. 320 һууритай комбинат барюулха тухай гуйжа, Анатолий Михайлович Беляковһоо эхилээд, бүхы шатын депутадта хандаа һэмди. Тезд мүнөө хүрэтэр үрэ дүн гаранагүй — гэжэ тэрэ тэдээндэ дуулгаба.

— Табан кандидадай программа, платформотой эндэ танилсабабди, хэн хэниеньшье анхаралтайгаар шагнабабди. Тиигээд байхада, намда, жэшээнь, авиационно үйлэдбэриин нэгэдэлэй цехэй начальник В. П. Салецкий «Теплоприбор» заводой директор В. Б. Нимаев хоёрой программа һайшаагдаад байна. Юундэб гэхэдэ, тэдэнэй хараалһан программань ажабайдалтаймнай нягта холбоотой, оролдюлго гаргабал, бэелүүлэгдэхээр зорилгонууд табигданхай байна. Тиимэһээ энэ хоёрой хэнэйнь түлөө дуугаа үгэхэеэ мартын 4 болотор элирүүлхэ бэээб,—гээд Үдын совхозой директор Ц. Ж. Ширапдоржиев үгөө дүүргэбэ.

Һунгуулиин Железнодорожно национально-территориальна 91-дэхи округһоо РСФСР-эй арадай депутадта кандидадууд нүхэд А. Т. Кобылкин, В. Б. Нимаев, М. И. Хажеев, Ю. Н. Цыбиков, А. П. Спиридонов, В. П. Салецкий гэгшэд мүн лэ Хэжэнгын райондо ажаһуудаг һунгагшадтаяа эдэ үдэрнүүдтэ уулзаһан байна.

Манай корр.

* * *

805-дахи Севернэ округһоо РСФСР-эй арадай депутадта кандидадаар Буряадай АССР-эй арадай артистка Д. Б. Сангажаповае Эхэнэрнүүдэй республиканска совет дэбжүүлһэн байна. Арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдээд байхадаа, актриса түрэһэн нютагтаа — Хори ошожо, тэндэхи һунгагшадтаяа түрүүшын уулзалгануудые хэбэ.

Хориин 2-дохи дунда һургуулида болоһон уулзалгада этигэмжэтэ нюурнуудынь — Буряадай АССР-эй һургуулиин габьята багша, РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник, СССР-эй гэгээрэлэй отличник Е. И. Красноруцкая, ПМК-гай бригадир, хэдэн орденто В. М. Куликов гэгшэд Д. Б. Сангажапова тухай сэдьхэлэй уярмаар хөөрэжэ үгэһэн байна.

РСФСР-эй арадай депутадаар һунгагдаад байгаа һаа, юу хэжэ шадаха байнабиб гэһэн бодомжоёо хэлэжэ, һунгалтын урдахи платформо тухайдаа тобшо тэдыгээр Д. Б. Сангажапова хөөрэжэ үгэбэ.

— Манай орон дотор социальна байдал тэгшэ бэшэ. Илангаяа эхэнэрнүүднай социальна талаараа хамгаалагданагүй. Орон доторнай 40 миллион эхэнэр ажалшад һүниин халаанда гараха баатай болоно. Тэрэ тоодо ЛВРЗ мэтын заводтошье салин хүлһэндэнь орожо, зарим эхэнэрнүүд һүниин халаанда ажалладаг. Иимэ аргаар мүнгэ олохо ябадалһаа, ажабайдалай хүндэ хүшэр «баалалтаһаа» эхэнэрнүүдые сүлөөлхэ ёһотойбди!— гэхэдэнь, шагнагшад ханихалуунаар альга ташан зүбшөөгөө.— Эхэ үхибүүн хоёрой эрхые үндэр хэмжээндэ гаргахын түлөө тэмсэхэ шухала!..

Мүн Хориин эхэнэрнүүдэй соведэй гэшүүдтэй арадай кандидат уулзаһан байна.

Һунгалтын урдахи тэмсэлдээ урагшатай байхыень нютагаархидайнь зүгһөө багшанар, эхэнэрнүүдэй соведэй гэшүүд Д. Б. Сангажаповае үреэбэ.

Ц. ДОНДОГОЙ.

БЭШҮҮР

Буряадай номой хэблэлэй директор Иван Ринчиндоржиевич Очиров һунгуулиин Ивалгын территориальна 806-дахи округһоо РСФСР-эй арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэһэн юм. Һаяхан тэрэ Бэшүүрэй районой һунгагшадтай уулзаба. Эгээн түрүүлэн «Дружба» колхозой МТМ-эйн хүдэлмэришэдтэй уулзаа.

Депутадай этигэмжэтэ нюур «Правда Бурятии» газетын таһагые даагша Н. А. Дегтярев эндэ сугларагшадта И. Р. Очировай намтар тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрэжэ үгөө. Удаань Очиров үгэ абажа, сугларагшадые өөрынгөө программатай танилсуулаа. Тэрэнэй программа соо регионально ажахын тоосоондо, полиграфическа бааза шэнэлхэ, номой хэблэлэй хүдэлмэри һайжаруулха хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулагданхай.

РСФСР-эй арадай депутадта кандидат программа соогоо ороной экономическа болон социальна хүгжэлтын асуудалнууд дээрэ тогтоһон байна. Мүнөө дээрээ эд бараан, эдеэ хоолоор хүн зон мүртэй һайнаар хангагданагүй. Ушарынь юуб гэхэдэ, оронойнаа элдэб нютагуудта үндэһэн яһатанай илгаа дээрэ үндэһэлһэн элдэб хёмороон, тэмсэл болоно, оронойнгоо экономикодо харша ябуулганууды үүдхэнэ. Тэрээнһээ уламжалан, оронойнай экономикын хүгжэлтэдэ һаад тойбо татагдана, дэлгүүр дээрэмнай юумэн хомор болоно. Мүнөө регионально ажахын тоосоондо гараха гээшэмнай — энэ шахардуу байдалһаа гараха нэгэ арга зам болохо ёһотой гэжэ үгэ хэлэгшэ онсолбо.

Депутадта кандидадта захил үгэхэдөө, эндэхи социально-экономическа байдалда онсо анхарал хандуулхые үгэ хэлэһэн хүнүүд дурадхаа. Юуб гэхэдэ, эндэ үйлэдбэриин объектнүүд, гэр байра муугаар баригдана. Эндэ ехэ гараж барихаар болонхой.

Дунда-Хэрээтын һургуулида болоһон уулзалга дээрэ үгэ хэлэгшэд учебнигүүдые һайнаар гаргадаг болохо тухай хэлээ. Илангаяа хүүгэдтэ зорюулагдаһан номуудай зураг муу байдаг.

Удаань И. Р. Очиров «Рассвет» колхозой гэшүүдтэй, оёдолой «Туяана» нэгэдэлэй Бэшүүрэй филиалай хүдэлмэришэдтэй уулзаа.

С. АБИДУЕВА.

Малай үбэлжэлгэ — шанга шалгалта

«ХҮСЭЛНАЙ ЕХЭ, БЭЕЛҮҮЛХЭБДИ...»

ФОТОРЕПОРТАЖ

— Хурьгаднай саг соогоо гаражал байна. Түрүүшын 170 хурьган абтаад түлжүүлэгдэнэ. Одоол унтаха нойроо мартан шахуу хүдэлхэ хаһамнай хүрэжэ ерэбэ. Хонидой түл түрэсыень абажа, гарза хоролтодо оруулангүй түлжүүлжэ, томо болгохо гээшэ хүнгэн бэшэ даа,— гэжэ Анаагай совхозой ахалагша хонишон Дамба Дагбаевич Доржиев хөөрэнэ.

Дурсагдаша бригада ажалаа арендэнэ подрядай гуримаар эмхидхэһээр хоёрдохи жэлээ эхилбэ. Түрүүшынгээ жэлые эдэнэр һайн дүнгүүдтэйгээр түгэсхөө юм. Хонишод хурьга олоор абахын хажуугаар нооһо эхээр хайшалжа тушаагаа.

Эндэ түл абаха хаһань һарын болзорто үргэлжэлхэ юм. Түрүүшынь хурьгад арбаад үдэрэй саада тээ абтаа һэн. Эдэ үдэрнүүдтэ сүүдхэдээ 25—30 хурьган абтана. Хонишодой мэдүүлһэнэй ёһоор, хонид дэлэндээ һүтэй, хурьгадаа садхаахаар түрэнэ. Тиимэһээ энэ жэлдэ хонишод баяртай ажаллана.

Анаагай совхозой ахалагша хонишон Д. Д. Доржиевай бригада Хүндын-Адагта үбэлжэнэ.

Мүнөө тус коллектив арендэнэ подрядай гуримаар хоёрдохи жэлээ хүдэлнэ. Тэдэндэ 500 эхэ хонид, үбэлжөөнэйнь болон зуһаланайнь байра байдал, дүтэхэнэ нэмжыһэн сабшалан, бэлшээри даалгагдаһан байна. Тиимэһээ арендатор совхоздоо эдэ бүгэдын түлөө мүнгэ түлэнэ. Ажалай эмхидхэлэй шэнэ гуримда ороһоор байра байдалаа өөһэдынгөө хүсөөр заһабарилдаг, дулаалдаг болонхой. Бууса шадарайнгаа сабшалангай үргасые мүн лэ өөһэдынгөө хүсөөр хуряажа абана.

— Үбһэ тэжээл мүнөө элбэг хүрэхөөр бии. Үнгэрэгшэ зундаа 300 гаран центнер үбһэ сабшажа хуряагаа һэмди,— гэжэ Дамба Доржиевич хэлэнэ.

— Түл абаха даабаритнай дүүргэгдэхээр гү?— гэжэ сугтаа ябаһан районой «Шэнэ Үдэ» газетын фотокорреспондент Анатолий Цыденовэй асуухада:

— Тахяагай дальбараануудые намартаа тоологшо. Сэхыень хэлэбэл, эхэ хонин бүриһөө хурьган абтахал аабза. Түрүүшымнай хурьгад яһала өөдэргэн тобиржоно. Лаб түсэбөө дүүргэхэлди даа,— гэжэ Бато Доржиев харюусаба.

Сагаадагдаһан хаамагай саана байһан нарай хурьгад хонгёохон хоолойгоор маараалдажа, һүрэн һаадана.

Нёдондо энэ бригадын түлжүүлһэн хурьгад эхэһээнь һалгаагдахадаа, түд бүрэе 18 килограмм шэгнүүртэй байгаа һэн. Байгша ондо хурьгад бүри томо байха аабза гэжэ хонишод багсаана.

— Ажахымнай мэргэжэлтэд саг үргэлжэ эндэ ерэжэ, хэды хурьгадай абтаһые тэмдэглэжэ абадаг. Ушарынь гэхэдэ, манай совхоз хонидойнгоо үүлтэр һайжаруулха талаар ехэ хүдэлмэри хэжэ байнхай. Эхин тоо бүридхэл нарижуулангүйгөөр амжалта түйлахань хүшэр даа,— гэжэ үнинэй хонишон Д. Д. Доржиевай хэлэһэниинь зүбтэй һэн.

Г. ОЧИРОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хориин районой Анаагай совхозой түрүү хонишон Д. Д. Доржиев; хонишод Сергей, Бато Доржиевууд хурьгадтаа загаһанай тоһо уулгана.

А. ЦЫДЕНОВЭЙ фото.

ТҮРҮҮШЫН ТҮЛ

Районоймнай эхэ хонидые харууһалдаг хонишодой харюусалгатай хаһа оробо шахуу. Жэлһээ жэлдэ район соо эгээл түрүүлэн XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой хонишод түл абадаг юм. Юуб гэхэдэ, эндэ эхэ хонидой оройдоол дүрбэн отара бии. Жэл бүри үбһэ тэжээлээр һайнаар хангагдадаг хадаа эндэхи хонишод эртын хурьгадые абана. Тиигээдшье эртын хурьгад элүүр энхэ, түргэн ехэ болодог гэжэ эндэ тоолодог. Мүнөө эндэ мянга гаран хурьгад абтаад байна.

Үнгэрһэн жэлһээ эхилжэ, тус колхозой хүтэлбэрилэгшэдэй эхэ хонидой отарануудые залуушуулда найдадаг болоһониинь һайшаалтай. Тэдэнэр этигэл найдабариинь найдамтай ажалаараа харюулна. Мүнөө Петр Павлов, Никита Захаров гэгшэдэй комсомол-залуушуулай коллективүүд хонидоо һайнаар түрүүлжэ байна. Хонид һайн харууһанда байһан хадаа шадалтай, һайн хурьгадые үгэнэ. Тиихэдэ эндэхи хуушанай хонишон И. С. Авдеевэй бригадын хонишод баһал һайнаар энэ хаһаяа үнгэргэжэ байна. Эдэ үдэрнүүдтэ хонидынь хурьгалжа дүүргэхэнь.

Энэ жэлдэ районоймнай хонишод зуун эхэ хонин бүриһөө 85 хурьга абаха уялгатай юм. Энээниие бэелүүлхэ арга боломжо ажахы бүхэндэ бии. Зарим хонишод арендэнэ гуримда орожо, энэ хаһадаа урдынхиһаа харюусалгатайгаар бэлдээ. Жэшээлхэдэ, Калининай нэрэмжэтэ колхозой суута хонишон И. А. Разуваев табан хүнһөө бүридэһэн арендэнэ коллектив байгууланхай ажаллажа байна. Тэдэнэр эхэ хонидой отара харууһалхаһаа гадна үшөө нэгэ отара түлгэнүүдые даажа абаа. Эхэ хонидынь өөрын отарын хурьгадһаа бүридүүлэгдэнхэй.

Вик. БОРИСОВ.

Бэшүүрэй район.

СЭЛМЭГ ҺАЙХАН ҮДЭР ҺЭН

Бурзан сагаан саһан, сэнбүн болошоһон ой модон, тээ саанань Саян уулын шобхо шулуун мундарганууд үглөөнэй наранда нюдэ һаргамаар яларна. Оршон тойрон хонжэн шэнги, бүхы юумэн үбэлэй хүйтэндэ һажан дүүража байһандал үзэгдэнэ.

Гансал автомашинымнай нэгэ жэгдээр хүнхинөөн, мантай сугтаа ябалсаһан Туранай совхозой ахамад зоотехник Сэндэ Дашиевич Боздоевой яаралгүйхэн хөөрөөн энэ аалин намдуу байдалые таһална.

Харгымнай холо, хөөрэлдэхэ юумэмнай олон. Бидэ ажахын түб Хойто-Гол тосхонһоо гараад, эндэһээ нааяад модоной газарта оршодог Моондо нютагай үбэлжөөнүүдтэ хонид, үхэрнүүдээ, адуун һүрэгөө харууһалжа байһан малшадта зорижо ошобобди.

— Бухы дээрээ сагай уларил хубилшоо юм гү, юрэдөөл, эндэмнай жэгтэй дулаан үбэл боложо байна. Малшадта ехэл үргэмжэтэй һайн ааб даа. Үбһэ тэжээлшье яһала элбэг бии,— гэжэ замаймнай хани хөөрэнэ.

Эгээл 2 час тухай үнөөхи зорһон Моондо нютагтаа одоолшье хүрэжэ ябахадамнай, саб сагаан оройтой Саянай мундарганууд бүри дүтэ болошонхой, һайхан шарайтай буурал толгойтой үбгэдэй малгайгаа абаад, маниие угтажа, морилжо ерыт гэжэ байһан шэнгеэр харагдаба.

Энэ суута уулын бооридо түбхинэһэн малшадта ерэхэдэмнай, ехэл дулаахан, һалхигүй, саһа багатай газарта хонид, эбэртэ мал аажамаар атарлан бэлшэжэ, эдеэлжэ байгаад һэн.

Урдань хонишоноор ажаллажа байһан аад, энэ намарһаа эхилжэ үхэрнүүдые даажа абаад, гэр бүлөөрөө харууһалжа байһан малшад Базаржаб Дарима Шараевтан, мүн баһал үнинэй малшад Владимир, Зэгзэма Батлаевтан, Пүрбэ, Һамажаб Шагдуровтан, Матвей, Клара Гармаевтан болон бусад эндэ амжалтатайгаар хүдэлжэ, үбэлжэлгые урагшатай үнгэргэжэ байнхай. Эндэхи бүхы малшадта совхозынь дулаан, шэнэ гэрнүүдые барижа үгэнхэй. Газаань бани түхеэржэ, энэ зундаа үшөө хоёр малшадта худагуудые малтажа, уһатай болгоод, зоноо нилээд амаруулаа, баясуулаа. Айл бүхэндэ телефон оруулагдажа, тэдэнэр Улаан-Үдэ болон Москва хототой хөөрэлдэхэ аргатай болонхой гэжэ мэдэбэбди.

Сэндэ Дашиевич тугаарайхи хөөрөөгөө саашань үргэлжэлүүлхэдээ, иигэжэ хэлэнэ:

— Энэ жэлдэ шэнэ түрэхэ гунжаднай һалл тугаллажа эхилбэ. Жэшээлхэдэ, Шараевтанай харууһалдаг гунжадһаа — 20 тугал, Шагдуровтанай гунжадһаа—10 тугал абтаад, тобир һайн түлжүүлэгдэнэ. Иигээд январиин хуушаар тэдэмнай бүри олоороо тугаллажа захалхань гээшэ. Тиимэһээ малшад тугалнуудай байрануудые яһала һайнаар дулаалан хай. Малда эдюулхэ үбһэ хоолшье хүсэд хүрэхөөр зөөгдэнхэй, ехэ ядаха юумэн үгы. Малшаднайшье булта найдамтай зон даа.

Холбоото гэжэ һууринда малай шэнэ байра баригдаад, тэндэ Михаил Аюшеев 45 гунжадые харууһалжа үбэлжэнэ. Мүн Шараевтанай гүүртэдэ тугалай шэнэ хашаа баригдажа байнхай.

Ахамад зоотехник С. Д. Боздоев иигэжэ хөөрэнэ:

— Малшадаймнай сэдьхэл, һанал бодол нилээд дээгүүр, урматайшье хүдэлнэ гээшэ. Юуб гэхэдэ, үнгэрһэн 1989 ондо совхознай гүрэндэ 3 мянга 300 центнер мяха тушааха түсэбтэй аад, 3400 центнер тушаагаа. Тиихэдэ 3800 центнер сагаан эдеэ гүрэндэ тушааха түсэбтэй һэмди. Тэрээнээ баһал дүүргээбди. Мүн манай совхозой 2-дохи отделенидэ ажалладаг Даша-Даба, Мария Донитовтан, Лобсон, Ольга Цыремпиловтан хори һайса гаран жэлдэ мал ажалда амжалтатайгаар хүдэлжэ байнхай,— гээд, Сэндэ Дашиевич хөөрөөгөө саашань үргэлжэлүүлнэ. — Гансашье малшаднай магтаалтай һайнаар хүдэлдэг бэшэ даа. Мүн манай совхоздо 30 гаран жэлдэ механизаторнуудаар хүдэлжэ байһан Мэлс Инкеев, Виктор Маншеев, Валерий Шилков, Валерий Базаров, автомашинын жолоошод Владимир Дымшеев, Даша-Нима Булутов гэгшэдые һайн һайхан үгөөр дурдаха шухала. Мүн Дунда-Талын фермын һаалишад Гарма Игнаева, Сэсэг Маншеева, Шулуушха гэжэ һууринда хүдэлдэг манай суута малшан Гарма Паданов гэгшэд гушаад-дүшөөд жэлдэ дааһан ажалдаа үнэн шударгыгаар хүдэлжэ, үндэр дүнгүүдые түйлана. Г. Г. Паданов нёдондо Ленинэй орденоор шагнагдаһан байна,— гээд, тэрэ урмашан хөөрэнэ.

Зүб лэ даа. Иимэ хүнүүдтэ сэдьхэлэй һайхан үгэ, хонгёо гоё дуунуудые зорюулхаһаа дэмбэрэлтэй, хэшэгтэй юумэн хаана байха бэлэй. Эгээл тиимэһээ тэрэ үдэр Улаан-Үдэ хотоһоо ерэһэн айлшад: Ленинградай консерватори, дүүргэһэн, Буряадай оперо ба баледэй театрай залуу дуушан Баян-Зориг Шаралдаев, Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой институдай доцент Б. Ш. Доржиев, Байгаалиин музейн эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ В. Д. Степанова, Буряадай АССР-эй габьята артист Е. В. Тихонов, республикын соёлой габьята хүдэлмэрилэгшэ В. Ц. Дамбуев, мүн энэ статьягай автор Туранай совхозой холын үбэлжөөнүүдтэ хүнгэн бэшэ ажал бүтээжэ байһан хүдэлмэрилэгшэдтэ һонирхолтой хөөрэлдөөнүүдые, гоё һайхан, шогтой зугаатай концерт наада харуулаа, монгол, буряад композиторнуудай, дуу, хүгжэмүүдые бэлэг болгон баряа, сэдьхэл зүрхэнэйнь һайхан хүбшэргэ хүдэлгэхэ, баясуулха гэжэ оролдоо.

Р. ГУНЗЫНОВ,
Зүүн Сибириин соёлой институдай эрдэм-шэнжэлгын секторые даагша.

Түнхэнэй район.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

ҮҮРГЭЕЭ БЭЕЛҮҮЛНЭ

Худэлмэриин хэрэгээр Яруунын районой Тулдуунай совхозой Шэрэнгиин отделенеэр ябахадаа, тэндэхи партийна эхин организациин секретарь Бадма Георгиевич Хабиновтай уулзажа, коммунистнуудай ажал ябуулгаар һонирхон, хэнэйнь хаана, али зэргээр хүдэлжэ байһан тухай асууһан байнаб.

— Манайтнай Шэрэнгиин фермын дэргэдэ партийна бүлэг байгуулагданхай юм. Тэрэнэй хүтэлбэрилэгшөөр, тэндэхи фермые даагша Сайфул Берсанов һунгагданхай. Тэрэл бүхы асуудалдатнай харюу үгэхэ байха,— гэжэ Б. Г. Хабинов хэлэбэ.

— Энэ бүлэгыемнай дүршэлтэй коммунист хүтэлбэрилнэ гээшэ aаб даа. Сэхыень хэлэхэдэ, өөртөөшье, нүхэдтөөшье эрилтэ ехэтэйгээр хандадаг хүн гээшэ. Суглаануудые саг соонь үнгэргэжэ, элдэб асуудалнуудые хаража үзэдэг. Фермын һаалишадай мүрысөөнэй дүнгүүдые сорголходо, эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг,— гэжэ совхозой ажалша коллективэй соведэй түрүүлэгшэ, коммунист Цыренжап Бадмаев партийн организациин секретарь Б. Г. Хабиновай хөөрөө үргэлжэлүүлбэ.

— Гансашье мүрысөөнэй дүнгүүдые сорголходо, дутуу дунданудые усадхалгада эдэбхитэйгээр хабаадалсана бэшэ, мүн һаалишад, малшад, тугалшадай хүдэлмэри хүнгэлхэ, оньһоржуулха, байра байдалыень һайжаруулха хэрэгтэ онсо анхаралаа хандуулдаг байна гээшэбди,— гэжэ фермын һаалишан, партиин гэшүүн Раиса Мирошникова хөөрэлдөөндэ хабаадалсахадаа хэлэбэ.

— Имагтал эндэхи коммунистнуудай эрилтэнүүдые бэелүүлэн, үнгэрһэн жэлдэ фермын дэргэдэ малшанай гэрэй шэнэ байшантай болонхойбди. Тэрээн соомнай үглөөгүүр халуун сай ууха тусхай түхеэрэлгэтэй таһалга бии юм. Улаан булан, бэеэ угааха, хубсаһа хунараа хатааха газар бии,— гэжэ һаалишадай нэгэн нэмэбэ.

— Манай фермын коммунистнууд партиин гэшүүнэй нэрэ зэргые дээрэ үргэжэ ябана гэхэ байнаб. Юуб гэхэдэ, эндэ зоотехнигээр хүдэлхэ зуураа, һаалишад, үхэршэд, тугалшадай хүдэлмэриин һайншье, муушье талаыень хоёр нюдөөрөө харанаб. Тэдэнэй яажа хүдэлдэгые, дутуу дунданудыень хайшан гэжэ усадхахаб гээд баһал бодожолноб,— гэжэ Б. Г. Хабинов дахинаа хөөрэлдөөндэ хабаадалсаба.

Һаалишадаар хүдэлдэг коммунистнууд Надежда Чернышева, Бимба Базарова, Раиса Мирошникова, Нина Тугмитова болон бусад даажа абаһан хүдэлмэридөө ехэл ханамжатайгаар хандана гэхэдэ, алдуу болохогүй. Тэдэнэр жэл бүри үндэр амжалтатайгаар ажаллана. Урда табигдаһан зорилгонуудые заабол бэелүүлнэ. Тиигэхэ зуураа, түрүү дүй дүршэл нэбтэрүүлгэдэ, үйлэдбэриин жаяг журам бэхижүүлгэдэ, үхэр малаа үүлтэр һайжаруулгада онсо анхарал хандуулна. Эдэ мэтын асуудалнууд партийна бүлэгэй суглаанууд дээрэ һаалишадай, тугалшадай, тэжээл бүйлүүлгын цехэй хүдэлмэрилэгшэдэй хабаадалгатайгаар шиидхэгдэһэн байха юм.

— Манай Шэрэнгиин фермын коммунист-һаалишадай алдар соло айл аймаг соогоо гансал һайн талаһаа алдаршанхай. Жэшээнь, Раиса Мирошникова олон жэлэй хугасаа соо һайнаар хүдэлһэнэйнгээ түлөө «Буряадай АССР-эй габьяата малшан» гэһэн үндэр нэрэдэ хүртэнхэй,— гэжэ ажалша коллективэй соведэй түрүүлэгшэ Ц. Бадмаев түрүү һаалишадаа магтан хэлэбэ.

Мүнөө үхибүүтэй боложо, амаралтада гараад байһан һаалишан Цырен-Ханда Ринчинова мүн лэ габьяатай һайнаар хүдэлдэг һэн. Тэрэ үнгэрэгшэ табан жэлэй үйлэдбэриин дүнгүүдээр Ажалай Алдар Солын гурбадахи шатын ордендо хүртэһэн байха юм. Фермын коммунистнууд партиин гэшүүнэй нэрэ зэргые үндэр дээрэ үргэн, ажал дээрэ эрхим жэшээ харуулхаһаа гадна ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсана. Тэдэнэр нютагай һургуулиин түрэлхидэй комитедэй ба депутадуудай бүлэгэй гэшүүдтэй сут хамтаржа, түрэл һууринаа болбосон түхэлтэй болгохо талаар ехэ юумэ хэнэ. Нютагай һургуулиин шэнэ байшангые ашаглалгада оруулгые түргэдхэхэ хэрэгтэ фермын партийна бүлэгэй гэшүүд эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан байха юм.

Шэрэнгиин һү һаалиин фермэ дээрэ 24 һаалишад хүдэлнэ. Тэдэнэй гурбанай нэгэнь коммунистнууд болоно. Коллективэй ажалай амжалтатай хэрэгүүдтэ тэдэнэр хубитаяа горитойгоор оруулна. Тэдэнэр ажалша коллективэй соведэй гэшүүдтэй сугтаа ниитын малай үбэлжэлгые һайнаар үнгэргэжэ, урдаа табигдаһан зорилгонуудаа жэнһэдгүй дүүргэхые оролдоно.

Үбэлэй һарануудай хугасаа соо үнеэн бүриһөө 1500 килограммһаа бага бэшэ һү һааһын түлөө тэмсэжэ ябаһан Шэрэнгиин фермын коллективэй ажал дээрэ бии байгаа арга боломжонуудые гүйсэд һайнаар хэрэглэхын, үйлэдбэриһэн һүнэй килограмм бүхэнэй өөрынь үнэ сэн хямдаруулхын, үнеэдэйнгээ үүлтэр һайжаруулхын түлөө эрид шууд тэмсэнэ. Эндэхи коммунистнууд түрүү зэргэдэ ябаха үүргээ бодотоор бэелүүлнэ гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Г. БАДМАЕВ,
манай корр.

Үнеэн бүриһөө 2500 килограмм һү һааха...

ГЭЭГДЭГШЭДЭЙ ҮСӨӨРЖЭ БАЙБА...

Үнеэн бүриһөө жэлдээ 1900 килограммһаа доошо һү һаадаг гээгдэнги фермэнүүдэй тоо һүүлэй хоёр жэл соо 78-һаа 34 болотороо үсөөрөө. Тиигэбэшье нёдондо аяар 50 фермын коллектив республикын дунда зэргын хэмжээнһээ доогуур һү һааһан байна. Мүн 15 фермэдэ һү һаалинь урда жэлэйхиһээ үшөө доошолуулагдаа.

Эдеэ хоолой шухала зүйл — һүнэй продуктнуудаар хүн зониие таһалгаряагүй хангаха асуудал республика дотор үшөөл шахардуу шанга зандаа байһаар. Бүхы дээрээ үнеэдэй һү шэмын зарим тэды дээшэлүүлэгдэжэ байбашье, зарим районуудта гээгдэнги фермэнүүдэй бии байһан дээрэһээ сагаан эдеэ үйлэдбэрилгэ, гүрэндэ худалдалга һанаһанда хүрэмөөр нэмэнэгүй.

Тиимэһээ һү һаалиие дээшэлүүлхын түлөө тэмсэлые заахашье һуладхажа болохогүй. Имагтал фермэ, гүүртэнүүдэй үдэр бүриин ажалда, тэндэ хүдэлдэг зоной һүүдал байдалда саг үргэлжын анхарал хандуулдаг газарта гээгдэжэ ябаһан коллективүүдыешье эрид урагшань татаха арга боломжо гүйсэд бии байна. Нёдондо Эрхирэгэй совхозой Хуушан-Онохойн болон Онохой — Шэбэрэй фермэнүүд жэл соо үнеэн бүриингөө һү шэмые тус тустаа 313—472 килограммаар дээшэлүүлжэ шадаа. Мухар-Шэбэрэй районой «Одон» совхозой Степная гэжэ газертахи фермэ (даагшань И. И. Хлесткин) урзанданайхитай сасуулхада үнеэн бүхэнэйнгөө һү һаамые 594 килограммаар дээшэлүүлжэ, түрүүшынхэе 2367 килограммай хилэ дабаа.

Тэрэшэлэн Хурамхаанай райондо урдань гээгдэнги тоотой байһан 12 фермын арбаниинь үнеэдэйнгээ һү шэмые дээшэлүүлээ.

Урда жэлнүүдтэ район соогоо эгээл гээгдэнги ябаһан «Нестеровский» совхозой Түбэй фермэ (даагшань В. В. Липина) жэл соо урагшаа нилээд ехэ алхам хэжэ, үнеэн бүриингөө һү һаамые 2407 килограммда хүргэжэ шадаа.

Гэхэтэй хамта үнгэрһэн жэлдэ зарим коллективүүд гээгдэлһээ гарахаһаа байха, үрэ дүнгүүдээ үшөө доошолуулһан байна. Жэшээлхэдэ, Хэжэнгын районой Ородой совхозой түбэй (даагшань Ц. Б. Демидов) Түнхэнэй районой «Сибиряк» колхозой Ахалигай (даагшань П. В. Сороковиков), Баргажанай районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой 3-дахи (даагшань Ю. П. Жалсараев) фермэнүүд нёдондо үнеэн бүриһөө 1300 килограммһаа доошо һү һааraa.

Гээгдэлһээ гаража ядашаһан коллективүүдые, тэндэхи хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэдые шангаар шүүмжэлхэ, зэмэлхынгээ хажуугаар, тэдэнэй хүсэл оролдолгоһоо ехэ дулдыдахагүй элдэб дутагдалнууд, бэрхэшээлнүүд баһал тэндэ бии гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Илангаяа зарим фермэнүүдэй байра байдалай ахир муу, досоонь хүйтэн нойтон, мүртэй оньһоржуулгагүй, хүнүүдэйшье гэр байрын тулюур байһан дээрэһээ баһал ажалайнь үрэ дүнгүүд оодтэй дээшэлнэгүй.

Үнеэдэй һү шэмые дээшэлүүлхын тула, мүн үхэр малдаа хүсэд хүрэхэ, шэмэтэй һайн үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ хэрэгтэйнь мэдээжэ. Үнеэн бүхэндэ 35 центнерһээ бага бэшэ тэжээлтэй единицэдэ хүрэхэ шанартай үбһэ хоол нөөсэлдэг болохо ёһотойбди.

Гадна үсхэбэридэ табигдаха малые нарайһаань һайнаар түлжүүлжэ, тобир сула, һү ехэтэй гунжадаар хүгшэн муу үнеэдые һэлгэжэ, бүхы һүрэгөө генетическэ талаарнь шэлэн һайжаруулжа шадаал һаа, сагаан эдеэ үйлэдбэрилгые эрид дээшэлүүлхэ зорилго шиидхэгдэхэ.

Энээн тушаа нэгэ хэдэн ажаглалта хэхээр. Саашадаа үсхэбэридэ табигдаха эмэ тугалнуудые зүбөөр эдеэлүүлжэ, харууһалжа түлжүүлхэ гээшэ ехэхэн удха шанартай. Жэшээнь, жэлдээ 2500 килограмм һү үгэдэг үнеэнэй тугалые нарайһаань түрэхэ гүнжэн болотор шэгнүүрыень сүүдхын 540 граммһаа бага бэшээр нэмээхэ хэрэгтэй. 3000 килограмм һү үгэдэг үнеэнэй тугалай шэгнүүрые сүүдхэдэ — 600 граммаар, 4000 килограмм үгэдэг үнеэнэй тугалай шэгнүүр — 680 граммаар нэмээгдэхэ зэргэтэй. Иигэжэл эдеэлүүлээ, харууһалаа һаа, эмэ тугалнууд эсэстээ һайн гунжад болохо байна.

Фермэ бүхэндэ шэнэ түрэһэн гунжадые шалгажа, һайн үнеэн болгохо тусхай хашаа гэхэ гү, али бүлэг байлгаха хэрэгтэй. Тэдэ гунжад соо һоо эгээл һайнуудыень, фермын дундуур үнеэдһээ дээшэ һү үгэдэгүүдыень шэлэхэ шухала.

Һү үйлэдбэрилгэдэ поточно-цеховой гурим нэбтэрүүлжэ, фермэдэ шэргэһэн үнеэдые, шэнэ түрэһэн гунжадые, һаалгажа байһан үнеэдые, түрэхэ үнеэдые, нарай тугалнуудые хуу амяар амяарнь байлгажа, технологическа картын ёһоор

ЭМХИТЭЙ АЖАЛАЙ ҮРЭ ЕХЭ

Туранай совхозой малшад хүндэ хүшэр үбэлжэлгые яһала һайнаар үнгэргэжэ байна. Совхозой олонхи үхэршэд ажалдаа дүршэнхэй, арга шадабаряа залуушуулда дамжуулан һургадаг байна. Манай Хойто-Голой отделениин шахамалнуудай гүүртэдэ 700-гаад үхэр, 520 адуу морид даалгагданхай.

Сагаан-Хуһанай комплексдо 353 бурүү харууһалагдана. Эдэ мал хожомоо үүлтэртэ һүрэгыемнай шэнэлхээр түлжүүлэгдэнэ. Эндэ Владимир Сосорович, Галина Дашеевна Шалбановтан гэр бүлөөрөө хүдэлнэ. Хошон согтой зугаатай Владимир Сосорович нютаг зондоо хүндэтэй, түрүү малшадай нэгэн болоно. Аба эжытэе суг Вадим, Олег хүбүүдынь хүдэлэлсэнэ. Буда Сыренович Шагдуров эндэ тракторта ажаллана. Мүнөө үхэршэд малдаа үдэртэ туд бүриин нэгэ килограмм хэршэгдэһэн үбһэ, талха тараанай зүйл, арбан килограмм силос үгэнэ.

Дээдэ МТФ-дэ Владимир Сандакович Аюшеев Эрдэни Маншеевтэй 135 гунжа харууһалжа үбэлжэнэ. Владимир Сандакович Эрдэниие үнихэнэй хажуудаа дахуулан ажаллажа, дүй дүршэлдөө һургадаг юм.

Олон жэлэй туршада Дээдэ-Хүтэлдэ Урмаковтон гэр бүлөөрөө һүрэг мал харууһалжа үбэлжэнэ. Нёдондо Пурбо Сырен-Доржиевич сэрэгэй албанһаа ерэһэн Баяр хүбүүнтэеэ 133 үхэрнүүдые даажа абанхай үбэлжэнэ. Урда жэлнүүдтэ Пурбо Сырен-Доржиевич Роза Арипмяловна һамгантайгаа хүдэлдэг байгаа. Мүнөө Роза Аримпяловна наһанайнгаа амаралтада гаранхай, ажалыень Баяр хүбүүниинь халажа абаба.

Шахан таргалуулагдаха 83 мал Светлана Сыреновна, Буда Сырempилович Доржиевтанда даалгагданхай. Үнгэрэгшэ намар эдэнэр шахаһан үхэрнүүдээ туд бүриин 350 килограммһаа үлүү шэгнүүртэйгээр гүрэндэ тушааraa һэн.

Совхоздомнай 520 адуу морид бии. Тэрэ тоодо унагалха 122 гүүн харууһалагдана. Адуушанаар республикын мэдээжэ адуушен Сэнгэ Ошорович Билдуев Сыдып Сыреновна һамгантайгаа, мүн Даша-Нима Доржиевич Шалбановтай хамта хүдэлдэг. Эдэ нүхэднай үнинһөө ажалаа арендын подрядай гуримаар эмхидхэнхэй, тон һайн дүнгүүдые түйланад. Жэшээнь, үнгэрһэн жэлэй дүнгөөр гурбан адуушад 9 мянган түхэригэй нэмэлтэ түлбэридэ хүртэһэн байна.

Үбэлжэлгэдэ манай малшад эртээнһээ һайнаар бэлдэдэг гуримтай. Малаймнай байра һүүлэй жэлнүүдтэ һэргээн шэнэлэгдэнхэй, дэбисхэр болохоор хуурай хохир бэлэдхэгдэнхэй юм.

Н. ПАДАНОВ,
Туранай совхозой Хойто-Голой отделениин мал шахан таргалуулха гүүртые даагша.
Түнхэнэй район.

ТОМОДХОГДОҺОН ОТАРАДА

Совхозой түб һууринһаа зүүн хойшоо арбаад модоной газарта оршодог хангил шулуун Баян-Хонгор хадын хормойдохи Тооромодо томодхогдоһон бригадын һүрэг хонид үбэлжэнэ. Эндэ «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденто коммунист Ешима Дабаевна Банзарагшеевагай хүтэлбэрилдэг бригада ажалладаг юм. Бригадын гэшүүд, Ешимаагай үбгэн Владимир Цыремпилович Жамбалов, Дарима басаганиинь гэр бүлөөрөө 2650 түлгэ, 250 эмэ зүһагуудые харууһална.

— Бидэ хони үсхэбэрилгэдэ гэр бүлөөрөө 15-дахи жэлээ хүдэлжэ ябанабди. Хакасай онол аргаар энэ һүрэг ондо оруулнабди. Үдэртөө хониднай бэлшээридэ адуулагдана. Нёдондо хонин бүриһөө 4,1 килограмм нооһон хайшалагдаа. Гарза хоролто байгаагүй, яһала олзотой байгаабди. Жэлэй эсэсэй дүнгөөр 32 мянган түхэриг мүнгэ нэмэлтэ түлбэри болгон абаа һэмди. Тиихэдэ үшөө 19 хонин үгтөө һэн,— гэжэ Е. Д. Банзарагшеева хэлэнэ.

Дурсагдагша бригада нёдондо бүхы һүрэгэйнгөө 98,2 процентыень бүрин бүтэнөөр ондо оруулжа шадаа. Тиихэдэ хонин бүриһөө 23 түхэригэй сэбэр олзо ебтаһан юм. Тусхайлбал, бригадын гэшүүн бүхэнэй 45,6 мянган түхэригэй продукци үйлэдбэрилэгдэһэн байна.

Тиихэдэ нүгөөдэ бригадада ажахын түрүүшүүлэй нэгэн Б-Д. Д. Самбаевай отарада гурбан аха дүүнэр хүдэлнэ. Томодхогдоһон тус отарада эхэ хонидой нэгэ һүрэг, 1430 түлгэ харууһалагдана. Нёдондо тус бригадын гэшүүн бүхэн 48,7 мянган түхэригэй продукци үйлэдбэрилөө юм.

— Манай ажахыда Хакасай онол аргаар томодхогдоһон гурбан отара 1988 онһоо хүдэлжэ захалаа. Ажалай Алдар Солын гурбан шатын орденто Г. М. Бимбаев, дүршэлтэй хонишод Б-Д. Д. Самбаев, Е. Д. Банзарагшеева гэгшэд эдэ бригадануудые хүтэлбэрилнэ. Хонишод хурьгадаа майн һүүлээр, июниин эхеэр эхэһээнь амяарлажа тушаана. Эдэ хурьгадыень амаралтада гараһан һургуулиин үхибүүд ажалай, амаралтын лагерьта ерэхэдээ даажа абаад харууһалжа, ажахыдамнай ехэ туһа хүргэнэ. Урдандаа ажахыдамнай хонишод дуталдадаг һэн. Энэ дутагдалые үндэһоерынь усадхаха нэгэл арга олообди. Энэмнай юуб гэхэдэ, Хакасай арга болоно. Мүнөө шэнэ онол арга хэрэглэһээр хонишод манда дуталданагүй. Хоёрдохёор, иимэ бригаданууд заабол олзотойгоор ажалладаг гээшэ. Томодхогдоһон гурбан отарануудта урдынхиһаа гурба дахин үсөөн хүн ажаллана — гэжэ, Үдын совхозой директор Цыремпил Жигжитович Ширапдоржиев хэлээ һэн.

Хоринск тээшэ зурыһан дардам харгыһаа сэхэ хойшоо, 4—5 модоной газарта оршодог Шүбгэдэ Буряадай АССР-эй габьяата малшан Сэсэгма Цыреновна Дашиевагай отара үбэлжэнэ. Тэрэ гэр бүлөөрөө 17-дохи жэлээ хүдэлжэ ябана. Һүүлэй жэлнүүдтэ Дашиеватанай гэр бүлын бригада хараалһан зорилгонуудаа урагшатайгаар дүүргэнэ. Нёдондо даажа абаһан 500 эхэ хонинһоо 500 хурьга түлжүүлжэ, хонин бүриһөө 3,6 килограмм нооһо хайшалжа тушааһан байна. Мүнөө хонидынь тобир тарганаар ондо орожо байнхай.

Зурагууд дээрэ: ахалагша хонишон Е. Д. Банзарагшеева һүрэг хонид соогоо. Һүрэг хонид уһалагдана.

С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.

РЕСПУБЛИКА СООГОО ҮНЕЭН БҮРИҺӨӨ ЭГЭЭЛ БА... ҺААҺАН ФЕРМЭНҮҮДЭЙ 1989 ОНОЙ ДҮНГҮҮ...

Ажахынууд, хүтэлбэрилэгшэдынь	фермэнууд	Үнеэн бүриһөө һаагдаһаниинь (килограммаар) 1988 он	1989 он	1988 онойхитой сасуулхада + —	Фер...
	БАРГАЖАНАЙ РАЙОН				
Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз (Л. Б. Раднаев)	2-дохи МТФ	1538	1813	+275	Н. Ц. Цыд...
	3-дахи МТФ	1444	1213	—231	Ю. Л. Жа...
	һү һаалиин комплекс	1453	1654	+201	Г. Х. Лусан...
Уланай колхоз (Ю. Б. Гармаев)	Түхэрээн байра	1654	2042	+388	В. Л. Цыре...
	Уланай	1635	1814	+179	Л. М. Дуга...
Баргажанай совхоз (А. А. Ешин)	2-дохи МТФ	1561	1365	—196	П. Е. Плех...
	комплекс	1588	1677	+ 89	В. И. Шепи...
	БЭШҮҮРЭЙ РАЙОН				
«Сибирь» совхоз (Г. И. Сизых)	Топкын	1753	1962	+209	С. Д. Гер...
Бүлюутын совхоз (Р. Ф. Перолыгин)	Бүлюутын	1972	2077	+105	Е. П. Айва...
XX партсъездын нэрэмжэтэ колхоз (Л. Л. Воронцов)	3-дахи МТФ	1322	1578	+256	С. Л. Пере...
	ЗЭДЫН РАЙОН				
Алцагай совхоз (В. Б. Цыбиков)	Армагай	1872	2076	+204	Г. И. Татар...
	ЯРУУНЫН РАЙОН				
«Дружба» колхоз (С. Г. Санжиев)	Поперечныи	1762	1901	+139	Т. П. Кова...
Тулдуунай совхоз (Ц-Д. О. Цыренжапов)	Тулдуунай	1869	1744	—125	Г. Э. Ранж...
«Юбилейный» совхоз (Б-Д. С. Цыренов)	Лысая гора	1683	2097	+414	Н. С. Фоми...
	Гоондын	1701	1666	— 35	Ц-Д. Б. Че...
	ЗАГАРАЙН РАЙОН				
Эрхирэгэй совхоз (К. Х. Урмакшинов)	Онохой-Шэбэрэй	1846	2318	+472	Г. И. Соло...
	Хуушан-Онохой	1945	2258	+313	Л. В. Корн...
	ЗАХААМИНАЙ РАЙОН				
Дүтэлүүрэй совхоз (В. Т. Сосоров)	Буусын	1796	2007	+211	Ш. Ш. Гом...
Далахайн совхоз (В. Л. Хартаев)	Зүһаланай	1508	1800	+292	Л. Ч. Бажи...
Цахирай совхоз (В. Д. Будаев)	Ехэ-Цахирай	1756	1671	— 85	Б. Б. Дугар...
	ХЭЖЭНГЫН РАЙОН				
Хэжэнгын совхоз (Г. С. Васильев)	Бахлайтын	1432	1771	+339	З. Т. Тушин...
	Гангын	1615	1504	—111	И. Н. Мун...
Ушхайтын совхоз (Д. Д. Батомункуев)	Комплекс	1822	1746	— 76	Э. Ц. Жан...
Ородой совхоз (Б. Д. Митыпов)	Ородой	1613	1102	—511	Ц. Б. Дем...
«50 лет Октября» совхоз (В. Ц. Дубшанов)	Ородой-Адагай	1695	2217	+522	Ш. Ю. Жи...
Михайловкын совхоз (Л. Б. Санжимитыпов)	Михайловкын	1942	1819	—123	Е. И. Черн...
	ХУРАМХААНАЙ РАЙОН				
Аргатын совхоз (Д. Ц. Дондупов)	Дүүһэнэй	1873	2006	+133	С. Д. Пир...
	Комплекс	1755	2129	+374	Э. Н. Шал...
	Баазын	1263	2005	+742	Д. Ц. Лыг...
	Элигшэнэй	1819	1998	+179	Ц. Д. Лыг...
Гааргын совхоз (Г. Б. Шотхоев)	Арзагуунай 1-дэхи	1955	1938	— 17	И. М. Цыр...
	Аматхаанай	1508	1746	+238	Б. Б. Хон...
Хурамхаанай совхоз (Ж. В. Анганаев)	Ехэ-Нугын	1658	—	—	М. Д. Дор...
Һахалиин совхоз (К. К. Лебедев)	Һахалиин	1585	1938	+353	Н. В. Бубе...
Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз (Г. Н. Цыренов)	Галтайн	1719	2276	+557	Г. Т. Ринчи...
	Балагуунай	1489	1933	+444	Б. Г. Бади...
	Элһэнэй	1329	1640	+311	Ц. Т. Гарм...
	Хонхиныи	1702	2208	+506	Г. Г. Цыби...
	ХЯАГТЫН РАЙОН				
«Дружба» колхоз (Ф. Б. Гармаев)	Ехэ-Худэриин	1287	1712	+425	Н. Г. Кож...
Ранжуровай нэрэмжэтэ колхоз (В. Ч. Балсанов)	Анагустайн	1653	2210	+557	В. И. Дуб...
«Родина» колхоз (И. А. Иванов)	Шаазгайн	1496	1400	— 96	А. С. Сте...
«Заря» колхоз (Л. Ф. Титов)	Үнгэрхэйн	1818	1784	— 34	Г. С. Губе...
Худэриин совхоз (В. Ч. Раднаев)	Худэри-Сомоной	1800	1881	+ 81	В. М. Чер...
«Пограничный» совхоз (В. В. Муруев)	Калинишкиин	1873	1988	+115	В. А. Коп...
	МУХАР-ШЭБЭРЭЙ РАЙОН				
«Одон» совхоз (Г. И. Генинов)	Степнойн	1773	2367	+594	И. И. Хлес...
«Авангард» совхоз (П. Л. Носков)	Подлопаткын	1854	2083	+229	С. А. Бол...
	ПРИБАЙКАЛИИН РАЙОН				
«Нестеровский» совхоз (В. Б. Норбоев)	Нестеровскэ	1859	2407	+548	В. В. Липи...
	СЭЛЭНГЫН РАЙОН				
«Эрдэм» колхоз (Б. П. Семенов)	Нуур-Түхэмэй	1679	1794	+115	Н. Ц. Галс...
	Дэбээнэй	1758	1728	— 30	Г. А. Цыр...
Тельманэй нэрэмжэтэ совхоз (А. Н. Очиров)	Түбэй	1882	1946	+ 64	Н. Н. Дор...
	ТАРБАГАТАЙН РАЙОН				
«Дружба» колхоз (М. А. Петров)	Пестеревэй	1412	1320	— 92	Н. Н. Кудр...
	ТҮНХЭНЭЙ РАЙОН				
«Сибиряк» колхоз (Ю. П. Седов)	Ахалигай	1754	1272	—482	П. В. Соро...
Харбяангуудай совхоз (Ц. Б. Саганов)	Харбяангуудай	1974	2041	+ 67	Г. Б. Аюш...
	ХОРИИН РАЙОН				
Хүлэй совхоз (В. Д. Ильков)	Хүлэй	1865	2134	+269	Г. Ф. Литв...

Совет орон дотор

АШХАБАД. Ташаузска областиин таряашад хүдөө ажахын техникэ заһабарилха гэжэ тухашархаяа болинхой. Вильнюсэй түлишын аппаратурын заводой филиал эндэ хүдэлжэ эхилэнхэй. Тэндэ түлишын насосуудые заһабарилна. Урдань насос заһуулхын тула хүршэ республиканууддай предприятинуудта эльгээдэг байһан. Гансашье Туркмениин бэшэ, харин Узбекистанай Хорезмскэ областиин болон Каракалпагай АССР-эй механизаторнууд тус филиалда хандаха аргатай болоо. Ташаузай заһабарилгын «40 лет ТССР» заводһоо арендэдэ абаһан ужам ехэ цехүүд соо шэнэ предприяти түбхинэнхэй. Мүнөө предприятида һарадаа 400 хүрэтэр агрегат заһагдана. Тэрэнэй дүүрэн хүсөөрөө хүдэлдэг болоходо жэл бүри 40 мянга гаран түлишын насос заһабарилагдаха ёһотой.

ОРГЕЕВ (Молдавиин ССР). Хорото химикадуудые хэрэглэнгүй хартаабхын элдэб үбшэн һэргылхэ арга Молдавиин Наукануудай академиин эрдэмтэд олоһон байгаа. Хартаабхые ультрафиолетовэ элшээр шаруулхада, республика дотор дэлгэрэнгы хартаабхын эшын нематодо гэжэ үбшэ сараха арга олгоно гэжэ тэдэнэр элирүүлээ һэн. Энээниие харгада абан, «Иванча» совхоздо хартаабхын үрэһэ хүрэнгые ртутно кварцева лаампануудаар шаруулһан байгаа ха. Иимэ үрэһэнһөө ургаһан хартаабха үбшэндэ ехээр дайрагдаагүй, һураггүй ехэ ургаса үгэһэн байна. Мүнөө жэлдэ иимэ арга республикын ажахынуудта үргэнөөр хэрэглэгдэхээр хараалагдана.

РОСТОВ-на-ДОНУ. «Аспром» нэгэдэлэй гэшүүд болоһон Ростовой предприятинууд өөһэдын валютагүйшье һаа, хоморой барилгын материалнуудые үйлэдбэрилхэ хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүд болон технологинуудые гадаадын оронуудһаа худалдажа абаха аргатай болонхой. Нютагай барилгануудые хангаха асуудалые шиидхэхэ гээшэ тус нэгэдэлэй зорилго болоно. Жэшээнь, өөрын валютагүйшье һаа, «Югмебель» нэгэдэл гадаадын оронһоо хирпиисын завод худалдажа абаха һанаатай. Гүрэнэй захилһаа гадуур үйлэдбэрилэгдэһэн продукциие өөһэдынгөө дураар хэрэглэхэ эрхэтэй болоһон «Красный котельщик» завод, «Ростовуголь» нэгэдэлэй бусад гэшүүд туһалха байна.

КУРГАН. Эндэхи областной соведэй арадай депутадуудай байгуулһан байгаали хамгаалха жасада түрүүшын мүнгэн зөөри орожо эхилээ. Оршон тойронхи дайдые бузарлаһанай түлөө яла тохожо суглуулагдаһан мүнгэн зөөри тус жасада оруулагдаха юм. Гербицидуудые хадагалха дүримүүдые эбдэһэнэй түлөө «Нива» кооперативай түрүүлэгшэ 100 түхэригэй яла түлөө һэн. Энэмнай багахан хэмжээнэй мүнгэн юм ааб даа, зүгөөр иимэрхүүгээр гурим эбдэгшэд ехэ олон ушардаг.

(ТАСС).

Арадай кандидадууд

«МАНАЙ ДОКТОР»

һэн В. С. Бузаев Аршаан курортдо хүдэлдэг һэн. Тэзд ажалай үедэ хаана, хэзээ уулзаха, хөөрэлдэхэ гээшэбши? Тиигэжэ ябатараа, тэрэ үедэ Тооро нютагта участково инспекторээр хүдэлжэ ябаһан залуу хүбүүн Гали Габидуллинтай хуби заяагаа ниилүүлжэ, айл болоо бэлэйбди, — гэжэ Людмила Александровна үнгэрһэн тэрэ сагаа һанаандаа оруулна.

Һайн хани нүхэртэй болоһон Людмилын энэ нютагтаа тааража, эрхим мэргэжэлтэн боложо эхилхэдэнь, Аршаан курортдо хүдэлхыень дурадхаһан байгаа. Тиигэжэ 1975 онһоо эндэ амархаяа ерэгшэдэй бэе һайжаруулха, аргалха хэрэгтэ һанаагаа табижа, оролдожо ябана гээшэ. Энээнэй удаа 1982 онһоо Аршаан курортын, мүнөө территориальна нэгэдэлэй ахамад врачай эмшэлгын асуудалай талаар орлогшоор хүдэлнэ. Үнгэрһэн энэ үе соо Людмила Александровна гансал амарагшадай дунда мэдээжэ болоо бэшэ, харин Саяан уулын хормойдо түбхинэһэн нютаг нугануудай ажалшад тэрэниие һайнаар мэдэхэ, таниха болонхой юм.

Нютагай ажалшад нүхэр Полянскаяе «Манай доктор» гэжэ дэмы нэрлэдэггүй байна. Юуб гэхэдэ, дурсагдагша нютагай үбшэлһэн зоной хандахада, Людмила Александровна үдэр, һүни гэнгүй, үбшэнтэндэ саг соонь туһаламжа үзүүлхээр хэзээдэ бэлэн байдаг гэжэ Аршаан курортдо сугтаа хүдэлдэг нүхэдынь хэлэжэ байгаа бэлэй.

— Хэнэйтнайшье мэдэһээр, ондоо тээһээ ерэжэ, һунгуулиин манай округһоо Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутат болоһон зон Аршаан тосхоной һунгагшадай нэгэшье захяа заабари дүүргэдэггүй, ядахын сагта уулзалга, сходшье үнгэргэдэггүй һэн. Тиимэһээ өөрын нютагай түлөөлэгшые арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлхэ гэһэн дурадхалые үнэн зүрхэнһөө дэмжэнэб, — гэжэ Аршаанай сомоной Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ Б. Д. Шагдуров үгэ хэлэхэдээ, тон зүб һанамжалаа һэн.

Мүнөө һунгалтын урда тээхи уулзалга, суглаа үнгэргэхэдөө, ерээдүйдэ Аршаанай территориальна нэгэдэлэй байра байдалые улам һайжаруулха, түхэрэн жэлэй туршада олон зониие амаруулжа гаргаха холын хараатай зорилго урда табиһан тухайгаа Л. А. Полянская сугларагшадай урда үгэ хэлэхэдээ мэдүүлнэ. Жэшээнь, байгша ондо шэнээр толлогдоһон «Саяан» комплекс улам саашаа үргэдхэгдэхэ, эмшэлгын олон тооото пансионадууд, корпусууд баригдаха гээд табан жэлэй түсэб соо оруулагдаа. Мүнөө «Аршаан», «Саяан» санаторинуудта нэгэ доро 500—600 хүн амарха аргатай. Арад зоной аша туһада шэнэ, гоё һайхан бэйранууд баригдажа, ажамидаралта аршаан булагууд шэнээр үрэмдэгдэжэ нээгдэхэ, хамһабариин ажахы үргэдхэгдэхэ болоно. Ерэхэ табан жэлэй туршада эдэ бүхы барилганудые ашаглалгада тушааха зорилгоор барилгын эмхи, упраалени байгуулагдаха юм. Жэшээнь «Бурятстрой» гэжэ барилгын эмхи санаторно-курортын ажаһуудалай, соёлой гуламтануудые байгша оной эхинһээ барижа эхилэнхэй. Бусад барилга, түхеэрэлгэнүүдые Зүүн Сибириин түмэр замай управлениин, Эрхүү хотын «Стройматериалы» трестын, Буряадай, Эрхүүгэй областиин эд хэрэглэгшэдэй кооперациин уран гартан ерэжэ, туһаламжа үзүүлжэ байхаар уялгалагдаа гээшэ.

— Бидэнэр ажалша бэрхэ арад зондоо алба хэдэг хадаа, энэ уялгаяа үнэн сэхээр, өөмөөгүйгөөр дүүргэжэ ябаха ёһотойбди. Бидэнэрэй хэмнайшье хадаа мүнөөдэр ехэ юумэ мэдэхэ, һанаһан юумэеэ айлтагүйгөөр хэлэхэ, зүрхэтэйгөөр бэелүүлхэ аргатай болоо гээшэбди. Тиимэһээ Буряадай АССР-эй арадай депутат болоһон саттаал эдэ дээрэ хэлэгдэһэн хараа түсэбүүдые бэелүүлэлсэхэ хэрэгтэ эрга шадалаараа оролдон, оролсохо хүсэлэнтэйб. Хоёрдохёор гэхэдэ, территориальна нэгэдэл гэжэ нэрэтэй болобошье, хүдэлхэ врач, дунда шатын мэргэжэлтэй медицинын хүдэлмэрилэгшэд дуталдана. Тиихэдэ тосхон соомнай нитын гурим, журам сахиха хүдэлмэрилэгшэд үсөөн, ГАИ-ншье пост байгуулагдаагүй юм. Эдэ бүгэдын асуудалнуудые шиидхэхын тула оролдохо болоноб. Нэмэйе Буряадай АССР-эй арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлһэн коллективтээ үнэн зүрхэнэй баярые хүргэнэб, — гэжэ Л. А. Полянская мэдүүлээ һэн.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Л. А. Полянская.

Авторай фото.

ПРОГРАММАНУУДЫНЬ ҺОНИРХОЛТОЙ

эгээн шухала зорилго болоно. Юундэб гэхэдэ, медицинскэ мүнөө үеын аппаратура, тарилга хэдэг шприц, больницануудай оронууд, медицинскэ кадрнууд дуталдана. Республикадамнай мүнөө үеын диагностическа түб хэрэгтэй. Тиимэ түбтэй болоо һаа, түргэн саг соо хүнүүдэй ямар үбшэнтэй байһые һайнаар тодоруулха аргатай болохо байнабди. Элүүрые хамгаалгада шиидхэгдээгүй олон асуудалнууд бии. Тэдэниие шиидхэхэ хэрэгтэ республикын партийна, совет органууд, нютагай Соведүүд, мүн бүхы зиндаагай депутадууд эдэбхитэйгээр хабаадаха ёһотой.

Юрэнхы эрдэмэй һургуулинуудай байранууд дуталдана. Мүнөө городой зарим һургуулинуудта хоёр-гурбан халаанда хэшээлнүүд үнгэргэгдэнэ. Юрэнхы дээрэнь хэлэбэл, залуушуулай шиидхэгдээгүй асуудалнуудые бидэнэр шиидхэхэ ёһотойбди. Залуушуулай өөрынь тусхай программа байха ёһотой.

Район доторхи ажалай ба дайнай ветеранууд, студентнүүд олон. Тэдэнэй ажаһуудал ба ажабайдалые һайжаруулха талаар хэмжээнүүдые абаха шухала. Эдэ болон бусад асуудалнуудые нютагай Соведүүд засагаа гүйсэдөөр гартаа абахадаа, шиидхэдэг болохо гэжэ һананаб.

Республикымнай бэеэ даанги байха, өөһэдыгөө өөрынгөө мүнгөөр хангаха байдалда орохо гээшэ һайшаалтай хэрэг болоно. Мүнөө дээрээ республикада үйлэдбэрилэгдэһэн продукци, олоһон мүнгэн зөөри элдэб министерствэнүүд болон албан зургаануудта үгтөөд лэ һаладаг байна. Энэ асуудалнуудые шиидхэлгэдэ бүхы депутадууд оролсохо ёһотой гэжэ тоолоноб.

С. Б. Помишин: Мүнөө дээрэ эрдэм хүгжөөхэ, эрдэмтэдэй түйлалтануудые ба нээлтэнүүдые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ асуудал тон муугаар шиидхэгдэдэг байна. Би өөрөө хүдөө ажахын эрдэмтэн байһан тула оронай Эдеэ хоолой программа бэелүүлхэ хэрэгтэ хубитаяа оруулха хүсэлэнтэйб. Тиимэһээ буряад арадай эртэ урдын сагһаа хойшо эрхилдэг заншалта болоһон һалбаринуудые хүгжөөлгэдэ онсо анхарал хандуулха гэжэ оролдонобди. Жэшээлхэдэ, адуун һүрэгөө хүгжөөлгэдэ мүнөө анхарал багаар хандуулагдана. Буряад орондо адуун һүрэгэй тоо һүүлэй 100 жэл соо 4 дахин хороо гэжэ статистика гэршэлнэ. Гэхэтэй хамта шэнэ үүлтэрэй үхэр мал олоор үсхэбэрилхэ хэрэгтэй. Колхоз, совхозуудта муугаар шиидхэгдэнэ гээд мэдээжэ. Юундэб гэхэдэ, эрдэмтэд хүдөө нютагуудтай холбоогүй байна бшуу. Тиимэһээ амжалта түйлагдаха аргагүй байна.

В. В. Мантатов: Байгал тухай хуули хэрэгтэй. Тус хуулиин үндэһөөр, байгаали хамгаалха, Байгалай үһые арюун сэбэр байлгаха арга олдохо юм. Тиихэдэ Буряад орондо зүүн зүгэй медицинын уласхоорондын түб нээхэ хэрэгтэй. Манай эндэ тибетскэ медицинын эрдэмтэдшье, материальна баазашье бии гэжэ һанахаар байна. Нютагай Соведүүдые дүүрэн засагтай, дүүрэн эрхэтэй болгожо шадаагүй һаамнай, эдэ болон бусад олон асуудалнууд мүртэй һайнаар шиидхэгдэхэгүй гэжэ һанагдана. Байгаали хамгаалха тухай асуудал мүнөө дээрэ шухала хэрэг болонхой. Эдихэ, сэбэр үһаараа дэлхэй дээрэ эгээн ехэ неосэтэй Байгал нуурые бузарлажа байха гээшэмнай тон ядуу ябадал болоно. Би РСФСР-эй арадай депутадаар һунгагдаа һаа, эдэ бүхы асуудалнуудые зүб тээшэнь шиидхэхын түлөө бүхы хүсэеэ зорюулхаб.

Буряадай АССР-эй арадай депутадуудта кандидадууд Л. С. Сороковикова, Н. Ю. Мадуев, Л. А. Попов өөрынгөө программанууд соогоо пенсионернүүдтэ, дайнай ба ажалай ветерануудта туһалха, байрын гэрнүүдые олоор бариха, залуушуулые хүмүүжүүлхэ хэрэгые үндэһөөрнь һайжаруулха, элүүр энхэ байдалые хангаха, нютагай Соведүүдэй эрхэ түлөөлэлгые үргэдхэхэ болон бусад асуудалнуудта онсо анхаралаа хандуулба.

Сугларагшад РСФСР-эй болон Буряадай АССР-эй арадай депутадуудта кандидадуудта элдэб янзын, олон тооото асуудалнуудые табижа, дүүрэн харюунуудые абаһан байна.

С. ОЧИРОВ.

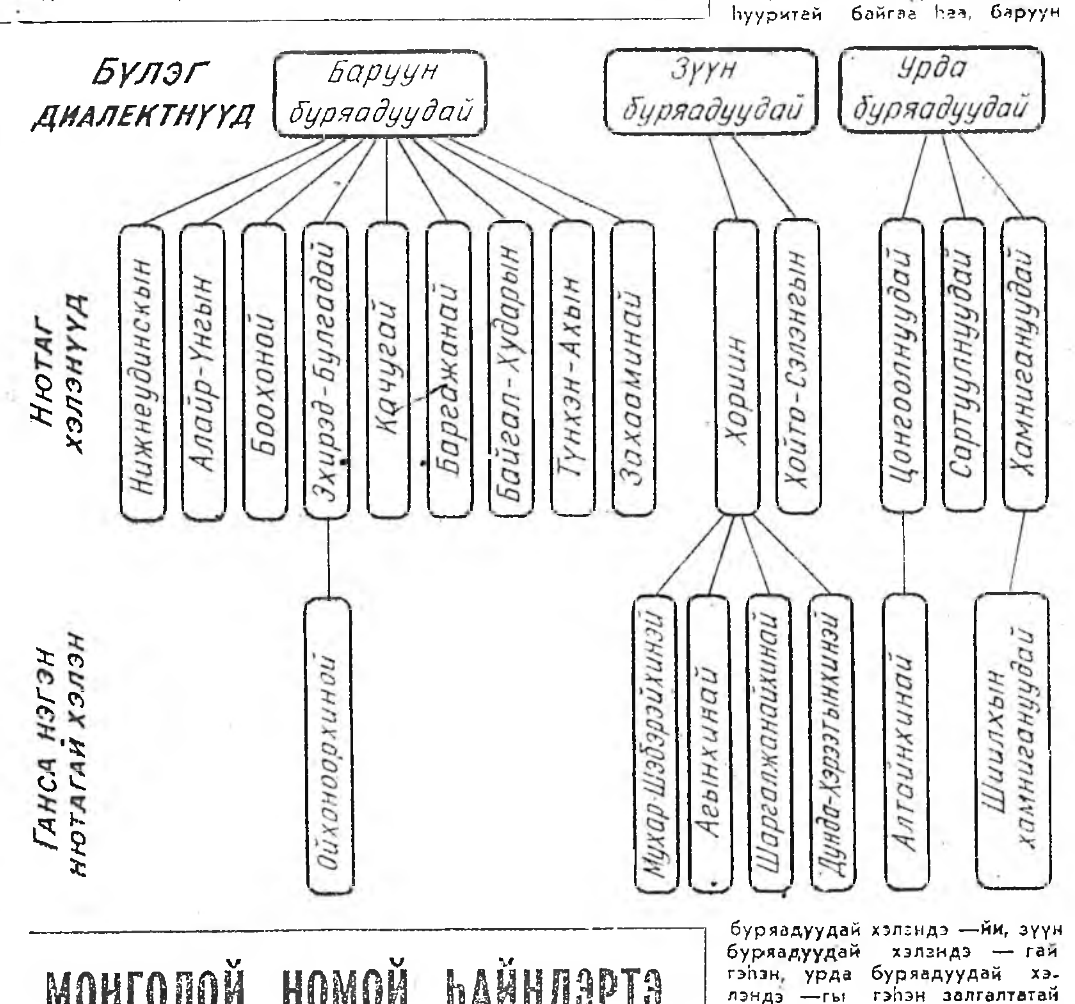

МОНГОЛОЙ НОМОЙ ҺАЙНДЭРТЭ

УЛААН-БААТАР. (ТАСС). Байгша оной август һарада Улаан-Баатарта үнгэргэгдэхэ Монголой номой һайндэр монгол хэлэтэ арадуудай уран зохёолой ехэ харалга боложо үнгэрхэ юм. Монгол угсаатадай түүхын-уран зохёолой өөрсэ шухаг хүшөө болохо «Нюуса тобшын» 750 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярта һайндэрэй үедэ тэрэ үнгэргэгдэхэ байна. ЮНЕСКО-гэй тэмдэглэжэ байһан энэ гайхамшагта һайндэртэ зорюулжа, МНР-эй гүрэнэй хэблэл шэнэ, ойн баярай энэ зохёол хэблэжэ гаргаха юм. Нийтэ Монголой конкурсдо илаһан уран зураашад тэрэниие шэмэглэжэ эрхэдэ хүртэхэ байна гэжэ январиин 24-дэ МНР-эй Соёлой министерствэдэ үнгэргэгдэһэн пресс-конференци дээрэ тэмдэглэгдээ.

Һайндэрэй программа үргэн ехэ байха юм. Тэрэниие эмхидхэгшэд эртэ урда сагһаа хойшо мүнөө хүрэтэр монгол хэлэн дээрэ хэблэгдэжэ гаргагдаһан эгээл һонирхолтой бүхы номуудые табижа харуулха байна. Эдэмнай уран һайханай, эрдэм ухаанай, медицинскэ, хүүгэдэй, нийтын-политическэ болон эрдэмэй элдэб һалбаринуудай зохёолнууд мүн.

Алтаар, мүнгөөр ба бусад үнэтэ шухаг металлнуудаар бэшэгдэһэн, эртэ урда сагта хэрэглэгдэдэг байһан элдэб окол аргануудаар барлагдаһан сугранууд, фолиантнууд ехэ һонирхол үүсхэхэ байна. Эдэ бүгэдэ эрдэм ухаанай хоморой шухаг эшэ үндэһэн болохоһоо гадна, Монголой гоё һайханаар бэшэгшэдэй, алташа, мүнгэшэ дархашуулай, модон болон металл дээгүүр һиилэгшэдэй үндэр мэргэжэл шадабариие харуулха байна. Номуудые худалдаагын выстевкэ хадаа гол хэмжээ ябуулгануудай нэгэниинь болохо юм. Һайндэрэй программын бүхы зүйлнүүдтэл адли, Буряадай, Дотор Монголой, Хальмагай, Түвын ном хэблэгшэд, уран зохёолшод энэ хүдэлмэридэ продукцияа табижа харуулхаар уригдаха. Монгол хэлэ, түүхэ болон соёлые шэнжэлдэг эрдэмтэдэй научна конференци, уран зохёолшод болон ном хэблэжэ гаргагшадтай уншагшадай уулзалганууд, «Нюуса тобшо» болон хүүгэдэй литературын геройнуудые зүжэглэн харуулха байна.

Үнэр баян үндэһэн хэлэн

3. ҮГЫН ХУБИЛАЛГЫН (МОРФОЛОГИИН) ТАЛААР ИЛГААНУУД

(Үргэлжэлэл. Эхининь январиин 25, 28-най номернуудта).

Буряад хэлэнэй бүлэг диалект бүхэниинь энэ талаараашье өөр өөрынгөө онсо илгаатай байдаг. Хамаанай падеж түргэн аялганаар һүүлтэһэн һууритай байгаа һаа, баруун буряадуудай нютаг хэлэндэ **-айн**, зүүн буряадуудай **-ын**, урда буряадуудай хэлэндэ **-ны‖-ын** гэһэн залгалтануудые абадаг. Жэшээнь, баруун буряадаар — хадайн «горы», шонойн «волка»; зүүн буряадаар хадын, шонын; урда буряадаар — хадны‖хадын, чонны‖чонын. Дээрэ дурсагдаһан падеж **нг** абяанһаа бэшэ хашалганаар һүүлтэһэн һууритай байгаа һаа, баруун буряадуудай хэлэндэ **-и**, гү, али **—а** залгалта, зүүн буряадуудай хэлэндэ — **ай**, урда буряадуудай хэлэндэ — **ы** залгалта нэмэгдэдэг. Жэшээнүүд: баруун буряадаар — гали, галя «огня», гари, гара «руки», зүүн буряадаар — галай, гарай; урда тээхи буряадуудай хэлээр — галы, гары. Хэрбээ хамаанай падеж удаан аялганаар, мүн **нг** гэжэ хашалганаар һүүлтэһэн һууритай байгаа һаа, баруун буряадуудай хэлэндэ **—йи**, зүүн буряадуудай хэлэндэ — **гай** гэһэн, урда буряадуудай хэлэндэ **—гы** гэһэн залгалтатай байдаг. Жэшээлхэдэ, баруун буряадаар бөө «шаман» — бөөйи «шамана», анг «зверь» — анйи «зверя», дэнг «свеча» —дэнйи «свечи»; зүүн буряадаар — бөөгэй, ангай, дэнгэй; урда буряадуудай хэлээр — бөөгы, ангы, дэнгы.

Хэрбээ үйлын падеж түргэн аялганаар һүүлтэһэн һууритай байгаа һаа, баруун буряадуудай хэлэндэ**—айе**, зүүн буряадуудай хэлэндэ**—ые**, урда буряадуудай хэлэндэ**—ыг** гэһэн залгалтатай байдаг. Жэшээлхэдэ: баруун буряадаар ахайе—«брата», шонойе «волка», тэргээе «телегу»; зүүн буряадаар — ахые, шоные, тэргые; урда буряадаар —ахыг, чоныг, тэргыг.

Хэрбээ үйлын падеж хашалганаар һүүлтэһэн һууритай байгаа һаа, баруун буряадуудай хэлэндэ**—и**, зүүн буряадуудай хэлэндэ **—ыйи**, урда буряадуудай хэлэндэ — **ы‖ыг** залгалтанууд нэмэгдэдэг. Жэшээ: баруун буряадаар: Дугар—Дугари (хүнэй нэрэ), худаг «колодец»—худайи «колодца»; зүүн буряадаар—Дугарыйи, худагыйи; урда буряадаар — Дугары‖Дугарыг, худогы‖худогыг.

Ямар нэгэн үйлын болохо магадгүй байһые харуулһан причасти урда буряадуудай хэлэндэ**—маар**, баруун буряадуудай хэлэндэ**—лтай**, зүүн буряадуудай хэлэндэ**—хаар** (зарим ушарта**—маар**) гэһэн суффикснуудые глаголой һуури дээрэ залгажа абадаг. Жэшээлхэдэ. урда буряадаар хэлэбэл —абамаар (бүд) «стоящий для покупки (материал)», харамаар (тиноо) «стоящий для просмотра (кинофильм)»; баруун буряадаар—абалтай, харалтай; зүүн буряадаар —абахаар (заримдаа абамаар), харахаар (хаа-яа харамаар).

Юрэ бусын үйлэ харуулһан деепричасти баруун буряадуудай хэлэндэ —мган‖мга (жэшээлхэдэ, һуумган‖һуумга «сидя»), зүүн буряадуудай хэлэндэ—мгашаа (жэшээнь, һуумгашаа), урда буряадуудай хэлэндэ—мгаа (жэшээнь, һуумгаа) гэһэн суффикснуудтай байдаг.

Зарим жэжэ амитадай, мүн һөөг бургааһанай нэрэнүүд зүүн буряадуудай хэлэндэ**—аан**, урда буряадуудай хэлэндэ**—аа**, баруун буряадуудай хэлэндэ **—а** гэжэ суффикстэй байдаг. Жэшээнь, зүүн буряадаар —хулганаан «мышь», батаганаан «муха», хартаганаан «лапчатка кустарниковая», урда буряадаар — хулганаа, батаганаа, хартаганаа «мелкий кустарник»; баруун буряадаар—хулгана «мышь», батхана («комар»).

Юумэнэй һулашаг шанартай болоһые харуулһан **—шаг** гэжэ аффикс баруун буряадуудай хэлэндэ,**—бтар**, **—бар** гэжэ аффикс зүүн тээхи, урда талын буряадуудай хэлэнүүдтэ гол түлэб хэрэглэгдэнэ. Жэшээлбэл, баруун буряадуудай хэлээр: хара «черный»—харашаг «черноватый», улаан «красный»—улаашаг «красноватый», хүхэ «синий»—хүхэшэг «синеватый», зүүн болоод урда тээхи буряадуудай хэлээр — харабтар, улаабтар (улабар), хүхэбтэр.

Баруун буряадуудай нютаг хэлэнүүдтэ**—са** гэжэ суффикстай нарачинууд, зүүн болоод урда талын буряадуудай хэлэнүүдтэ**—аар** гэжэ залгалтатай шанар харуулһан тэмдэгэй нэрэнүүд хэрэглэгдэнэ. Жэшээнь, баруун буряадууд һайса «хорошо», мууса «плохо» гэдэг, зүүн болоод урда тээхи буряадууд һайнаар (сайнаар), муугаар гэдэг байна.

Дахуулһан тоогой нэрэ бии болгохоло, баруун бүлэг диалектнүүдтэ **-уулан (-уулапдаа)** гэһэн, зүүн болоод урда диалектнүүдтэ **-уулаа** гэһэн суффикс залгагдана. Жэшээлбэл, баруун буряадаар хоюулан, хоюуландаа «вдвоем», гурбуулан, гурбууландаа «втроем»; зүүн болоод урда буряадаар — хоюулаа, гурбуулаа г. м.

Дугаарлаһан тоогой нэрэнүүдые бии болгохоло, баруун буряадуудай нютаг хэлэнүүдтэ **-тьха**, зүүн болоод урда диалектнүүдтэ **-дти (-ти)** суффикс залгагдана. Жэшээлхэдэ, баруун буряадаар нэгэтьхэ, нэжэтьхэ «первый», хоёртьхо, хошоотьхо «второй», гурбатьха «третий», зүүн болоод урда буряадаар — нэгэдти, хоёрти, гурваdти.

Баглуулһан тоогой нэрэ бии болгохоло, баруун буряадуудай диалектнүүдтэ**—аад** гэһэн залгалта абадаг: нэжээд «по одному», хошбод «по два», гурбаад «по три», зүүн буряадуудай диалектнүүдтэ тоогой нэрэнүүд дабтагдаад, хоёрдохи тоогойнь нэрэ**—аар**, гэһэн залгалта абадаг: нэгэ нэгээр «по одному», хоёр хоёроор «по два», гурба гурбаар «по три».

Баруун диалектнүүдтэ миньтез «мой», шиньтез «твой» гэһэн урда болон зүүн буряадуудай нютаг хэлэнүүдтэ минии «мой» шиний «твой» гэһэн хамаадалай түлөөнэй нэрэнүүд хэрэглэгдэнэ.

Олоной тоогой бэди «мы», таа «вы» гэһэн нюурай түлөөнэй нэрэнүүд хоёр «два» гэһэн тоогой нэрэтэй хамта хэлэгдэхэдээ, баруун диалектнүүдтэ бодигоор, бодогоор «мы вдвоём», таатогоор «вы вдвоём» гэһэн үгэнүүд болошоһон байна. Эдэ үгэнүүдые зүүн болоод урда буряадууд тус тустань бидэ хоёр, та хоёр гэдэг.

Баруун диалектнүүдтэ олонхи ушарта баран «все» гэһэн, зүүн болоод урда диалектнүүдтэ булта, бүгэдэ «все» гэхэ мэтын хамтадхаһан түлөөнэй нэрэнүүд хэрэглэгдэнэ. Олоной тоодо баруун буряадуудай нютаг хэлэнүүд **-һууд (-һуд)** гэһэн, зүүн болоод урда буряадуудай хэлэнүүд **-нууд, -нар** гэхэ мэтын суффикснуудые хэрэглэдэг: баруун буряадаар—аягаһууд «суповые чашки», тагшаһууд «чайные чашки», тахаһууд «подковы», тахяаһууд (тасяаһууд, ташааһууд) «куры», нохойһууд «собаки», ямааһууд «козы»; зүүн болоод урда буряадаар — аяганууд «чайные чашки» таханууд, тахяанууд, нохойнууд, ямаанууд (ямаад).

Баруун диалектнүүдтэ **р, л** хашалгануудаар һүүлтэһэн һууринуудай хойно **—ууд (үүд)**, зүүн болоод урда буряадуудай диалектнүүдтэ — **-нууд** гэһэн суффикс залгагдана. Жэшээнь, баруун буряадаар гэрүүд «дома», голуур «реки», зүүн болон урда буряадаар—гэрнүүд, голнууд.

Амитадай, мүн хубсаһа хунарай нэрэнүүдэй **л** хашалганаар һүүлтэһэн байгаа һаа, баруун буряадуудай хэлэндэ **—д** суффикс, зүүн болоод урда буряадуудай хэлэнүүдтэ**—нууд** гэһэн суффикс залгагдадаг: баруун буряадаар—тугад «телята», дэгэд «шубы» (үгын һууринь тугал «теленок», дэгэл «шуба»: суффикс залгахада, үгын һууриин эгээн һүүлшын **л** хашалган үгы болоно); зүүн болоод урда тээхи буряадуудай хэлээр —тугалнууд, дэгэлнүүд (дээлнүүд).

Ямар нэгэн үйлэһөө һэргылэлгэ харуулхын тула баруун диалектнүүдтэ глаголой һууриин хойно **—лай** гэһэн, зүүн болоод урда буряадуудай хэлэнүүдтэ**—ужа (—ууджа)** гэһэн залгалтанууд нэмэгдэнэ. Жэшээ абаябди. Баруун буряадаар марталай «как бы он не забыл», уналайш «как бы ты не упал», зүүн буряадаар—мэдүүжэ (заримдаа: мэдүүжэн), «как бы не узнал», зүүгүүжэ (зүүгүүжэн) «как бы не укусил» «собака)», урда буряадаар —мартууджа «как бы не забыл», унууджа «как бы не упал», мэдүүджэ «как бы не узнал».

Дабтаһан причасти баруун буряадуудай нютаг хэлэндэ гол түлэб **—ааша** гэһэн, зүүн буряадуудай хэлэндэ**—гша**, урда диалектнүүдтэ **—даг** гэһэн аффикснуудтай байдаг: баруун буряадаар—ерээшэ, зүүн буряадаар — ерэгшэ, урда буряадаар — ердэг «приходящий».

Хизаарлаһан удхатай деепричасти баруун буряадуудай хэлэндэ **—сар (—са)**, зүүн болон урда буряадуудай диалектнүүдтэ **—тар** гэһэн аффикс залгажа абадаг. Жэшээлхэдэ, баруун буряадаар — мэнии ерсэр (ерсэ), зүүн болоод урда буряадаар — мэнии ертэр «до моего прихода». Баруун буряадай диалектнүүдтэ төлөө, түлөө «чтобы», зүүн болон урда буряадуудай нютаг хэлэнүүдтэ **тула** гэһэн дахуул үгэнүүд хэрэглэгдэнэ. Зүүн болоод урда буряадуудай нютаг хэлэнүүдтэ **гүү?** гэһэн, баруун буряадуудай диалектнүүдтэ **ии?, йи?, й?** гэһэн асуудалай частицанууд хэрэглэгдэнэ. Жэшээнүүдые харуулая: зүүн тээхи, урда тээхи буряадуудай хэлээр —һайн гүү? «хорошо ли?», бии гүү? «есть ли?», байна гүү? «есть ли?», баруун буряадаар — һайн йи?, бийй?, байный? Эхирэд-булгадуудай нютаг хэлэндэ мүн уу? гэһэн асуудалай частица хэрэглэгдэнэ: ошоо уу? «ушёл ли?»

Морфологиин талаар баруун, зүүн буряадуудай диалектнүүд хоорондоо зарим талаараа адлирхуу шэнжэтэй аад, урда буряадайхиһаа илгаатай байдаг. Жэшээлхэдэ, урда буряадуудай хэлэндэ **дотор** гэһэн, баруун, зүүн диалектнүүдтэ, **соо** гэһэн (орсдоор: «внутри чего-либо» гэжэ удхатай) дахуул үгэ хэрэглэгдэдэг: урда буряадаар — ой дотор, баруун, зүүн буряадаар — ой соо «в лесу».

Баруун, зүүн буряадуудай нютаг хэлэнүүдтэ гаралай падеж**-һаа** гэһэн, урда буряадуудай хэлэнүүдтэ **-аас** гэһэн залгалта абадаг: баруун, зүүн буряадаар гэрһээ «из дома» малгайһаа «от шапки», бухаһаа «от быка» урда буряадаар гэрээс, малгайнаас, буханаас.

Би «я» гэһэн нюурай түлөөнэй үгэ зүгэй падеждэ урда буряад диалектнүүдтэ **нада** болодог, зүүн, баруун диалектнүүдтэ **намда** болохо хубилдаг.

Зүүн (хори) буряадуудай нютаг хэлэнүүдтэ **-лга** гэһэн аффикстай юумэнэй нэрэнүүд ехэ олон ушардаг: агналга, «охота» ерэлгэ, «прибытие», унталга «постельные принадлежности». Баруун болоод урда тээхи буряадуудай диалектнүүдтэ **-лга** аффикс тон үсөөн уэзгдэдэг: Баруун буряадаар — уялга «связка, узел», урда тээхи буряадаар — барилга «строительство».

Зүүн (хори) буряадуудай нютаг хэлэнүүдтэ хүсэлдөөгүй видэй глаголнууд хадаа холбоһон деепричасти туһалагша глагол хоёрой ашаар бии болодог. Харин тиихэдэ урда, баруун буряадуудай диалектнүүдтэ тус деепричасти туһалагша глагол хоёр нэгэдэшэдэг. Тиихэдэнь ниилэһэн деепричастиин һүүлэй аялган, мүн туһалагша глаголой эхиндэ байһан **б** хашалган үгы болодог. Жэшээлхэдэ, зүүн буряадаар — ябажа бай «ходить», гүйжэ бай- «бегать», орожо бай- «входить»; баруун буряадаар — ябажай-, гүйжай-, оржай, (урда буряадаар яваджай, гүйджай- орджай.) гэдэг.

Зүүн буряадуудай нютаг хэлэнүүдтэ глаголой һуурида **-нхай** гэһэн залгалта нэмэгдэжэ, үни үнгэрһэн сагай причасти бии болодог, харин бэшэ хоёр сасуулагдажа байгаа бүлэг диалектнүүдтэ үни үнгэрһэн сагай удхань **-аа** гэжэ залгалтын ашаар бии болодог. Жэшээнүүдые харуулая: зүүн буряад хэлээр—ябанхай «ушёл», ерэнхэй «пришёл», урда, баруун тээхинэй хэлээр — ябаа, ерээ.

Цырендаша БУДАЕВ,
хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

бэ. Ехэ хойшолонгуудтай үйлэ хэрэгүүд мүнөө үедэ тэрэнэй эгээл хубилалтануудаар баян нютагуудта болошо байна. Иимэ бэрхэшээл түбэгүүдтэйгээр байгуулагдаһан аюулгүй ба тогтууритай байдалые һэжэглэлдэ оруулха

...ХУБИЛАЛТАНУУД

гүй гээшэ шухала удха шанартай. Гүрэнүүдэй хилэнүүдэй ойроо хүртэшэгүй байлга энэ түбидэ амгалан тайбан байдал хангалгын гол эрхэ нүхэсэл болоно.

Мүнөө Советскэ Союзда, Польшодо, Чехословакида, бусад оронуудта болоһо байһан хубилалтанууд шухала удха шанартай гэжэ В. Гавел Сеймэй депутадуудта, сенаторнуудта хандахадаа тэмдэглээ. Манай урда үшөө үсөөн бэшэ бэрхэшээл түбэгүүд ушарха байха гэжэ тэрэ үгэеэ үргэлжэлүүлбэ. Бэеэ дааһан байдалтай, демократическа, хани барисаата гүрэнүүд болоһо, бидэнэй Европодо бусаха бодото найдал бии байна.

БКП-гэй ЦК-гай ПЛЕНУМ

СОФИ. Болгариин Коммунис партиин Центральна Комитедэй пленум Болгариин нииислэл хотодо болобо. ЦК-гай гэшүүд болон гэшүүндэ кандидадуудһаа гадна, БКП-гэй Центральна хиналта-шалгалтын комиссиин түрүүлэгшэ, бюрогой гэшүүд тэрэнэй хүдэлмэридэ хабаадаһан байгаа. БКП-гэй шэнэ Уставай, «Болгариин демократическа социализмын манифестын» проектнүүдые, мүн БКП-гэй ээлжээтэ бэшэ XIV съездэдэ партиин ЦК-гай «Партиие хубилган шэнэдхэлгэ ба НРБ-дэ демократическа социалис общество байгуулга» гэһэн политическэ элидхэлые пленумдэ хабаадагшад зүбшөөн хэлсэбэ.

РЕДАКТОРНУУДТАЙ УУЛЗАБА

ВАШИНГТОН. США-гэй президент Джордж Буш газетанүүдэй редакторнуудтай Сагаан байшан соо уулзаба. СССР-тэхи байдал тушаа һанаа зобооһон багсаамжалганиудые хэһэн элитэ мэдээжэ советологууд Джордж Кеннанай, Збигнев Бжезинскиин мэдүүлгэнүүдые тайлбарилхыень тэрэниие гуйһан байгаа.

«Иимэ мэдүүлгэнүүдтэ ямараар хандана гээшэбта?» — гэжэ президентһээ асууба.

«Господин Горбачев тушаа юу хэлэлтэйб гэхэдэ, үсэгэлдэр энээн тухай намһаа асуугаа һэн, тэрэнэй амжалта түйлахыень зүрхэ сэдьхэлһээ хүсэнэб гэжэ мэдүүлээ бэлэйб,— гэжэ президент харюусаба.— Тон хүшэр байдалда тэрэ һайнаар ажалаа ябуулаа гэжэ һананаб. Тэрэ амгалан ёһоной хубилалтануудые хэхые урдынхяараа ажаллана. Азербайджанда болоһон үйлэ хэрэгүүдэй бэрхэшээл түбэгүүдэй түлөө хэн нэгэн тэрэниие гэмнэхэгүй байха гэжэ һананаб». «Тэрэ зорилгоёо һайнаар дүүргээ гэжэ һананаб»,— гэжэ Дж. Буш мэдүүлбэ.

БЕНАЗИР БХУТТО БАСАГАТАЙ БОЛОБО

ИСЛАМАБАД. Пакистанай премьер-министр Беназир Бхутто Карачи хотодо басагатай болобо. Энэнь Пакистанай правительствын толгойлогшын хоёрдохи үхибүүн гээшэ. Белавал гэжэ нэрэтэй хүбүүниинь оройдоол жэл гурбан һаратай юм. АПП гэдэг мэдээсэлэй агентствын дамжуулһанай ёһоор, эхэ басаган хоёрой бэенүүд һайн.

ЗОХЁОХЫ АЖАЛТАНАЙ ХАРИЛСААН

ЭЛИСТЭ. Хальмагай АССР-эй Юстинскэ болон Астраханска областиин Енотаевска хоёр хүршэ районой журналистнууд зохёохы харилсаа холбоон тухай хэлсээ баталанхай.

Хамтынгаа хүсөөр газетын хуудаһануудые бэлдэжэ, газетэнүүдтэе үгэхэ хуудаһануудые андалдан абаха гээшэ зохёохы ажалтанай хоёр коллективэй һайн һайхан заншал болонхой. Агууехэ мүрэнэй хоёр эрьеэр ажаһуудаг хүнүүдэй ажабайдал, арадай һайндэрнүүд, хальмагуудай болон ородуудай, татарнуудай ба казахуудай ёһо заншалнууд тухай тэдэнэр хөөрэдэг юм.

Экономическа реформын ябасада, районуудай нийтын-политическэ байдалда бэелүүлэгдэжэ байһан хубилган шэнэдхэлгэдэ газетэнүүд анхаралаа байнал хандуулдаг.

(ТАСС).

Илалтын 45 жэлэй ойдо

«...УУЛЗАШОО БЭЛЭЙБДИ»

ХАРХИС ФАШИСТНУУД амгалан байдалыемнай эбдэжэ, дайн дажар эхилбэ гэһэн мэдээсэл сахилгаан түргэн тараад, бухы арад зон Эхэ ороноо хамгаалхаяа бодоо бэлэй. Баруун фронт эльгээгыт гэһэн мэдүүлгэ ВЛКСМ-эй Алайрай райкомдо Матвей Михайлович Халбаев мүн лэ бэшээ һэн. Комсомол хүбүүн тэрэ үедэ арбан долоотойшье болоодүй ябаа. Гэбэшье райкомойхид залуухан хүбүүнэй эрмэлзэл дэмжэжэ, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эхилхэдэ, Эрхүү хотодо асарагдаһан Черниговскэ сэрэгэй-инженернэ училищида һурахыень эльгээгээ һэн.

Гурбан һарын туршада тус училищида сэрэгэй һургуули гараад, Улаан-Үдэдэ бүридхэгдэжэ байһан 770-дахи ябаган сэрэгэй полкдо албаяа үргэлжэлүүлхээр ябуулагдаба. Полк хүсэд боложо бүридхэгдэхэдөө, эшелондо тээгдэжэ, зүүн зүг тээшэ зорёо бэлэй. Баруун фронтдо шанга тэмсэл боложо, шахардуу байдалай тохёолдоод байгаашье һаа, Эхэ оронойнгоо зүүн хилэ дээрэ хэзээшье дайгаар орохоор бэлэн байһан япон милитаристнуудые сэрэгээр тулажа байха баатай бологдоһон байгаа ха юм.

Хара-Нуур, Шарасүүн шадар полкнь тогтожо байрлаа һэн. Тиихэдэ Матвей Михайлович морин сэрэгэй отделениин командираар томилогдоһон ябаа. Сэрэгшэд гол түлэб сэрэгэй бэлэдхэл хэжэ, хилэ хаража байхадаа, дүлөөр соробхилжо байһан баруун фронтдо байха зэргэтэйбди гэжэ тоолодог, тиимэһээ эльгээгыт гэжэ мэдүүлгэнүүдыешье бэшэдэг һааб даа. М. М. Халбаевшье хэдэн удаа мэдүүлгэ бэшэһэн байгаа.

1942 оной июнь һарада тэрэниие полкын штабта дуудажа, Эрхүү хотодо Черниговскэ сэрэгэй-политическэ училищида эльгээгдэхэ болоот гэбэ. Тэрэ училищида 5 һарын туршада һураад, лейтенант нэрэ зэргэтэй боложо, одоошье баруун фронт ябуулагдаа һэн.

— Ехэ түргэн Москва хүрэхэ тусхай поездоор ябаашье һаа, станци, полустанogуудай дээрэ алил тогтохо баатай бологдогшо һэн. Красноярск хотын саана нэгэ полустанок дээрэ ехэ удаан саг соо эшеломнай тогтошобо гээшэ. Хажуудамнай үшөө нэгэ сэрэгэй эшелон байгаа бэлэй. Хажуудамни буряад шарайтай нэгэ хүн ерээд; «Хаанахибши?»— гэжэ һурахадань, «Алайрай районой Хурхад нютагайб»,— гэхэдэмни, тэрэ хүмни баһа Алайрай байшоо. Ильин гэжэ фамилитай һэн хаш. Нэрэ обогыемни мэдэхэдээ, эсэгэшни намтай суггаа ябана гээд, өөрынгөө эшелон тээшэ гүйшоо һэн. Хүсэд һайнаар ойлгожо ядашоод байтарни, тэрэ хүмни үнэхөөрөө эсэгыемни дахуулжа ерэбэл даа. Тиигэжэ эсэгэ хүбүүн хоёр уулзашоо бэлэйбди.— гэжэ Матвей Михайлович тэрэ сагые дахин бусаажа, сэдьхэлээ хүдэлгэн хөөрөө бэлэй.

М. М. ХАЛБАЕВАЙ ЭСЭГЭ Михаил Николаевич 1941 оной һүүл багаар сэрэгтэ татагдаһан байгаа. Алба хэжэ байһан сэрэгэйнь часть баһал зүүн хилэ дээрэ байһанаа, Баруун фронт эльгээгдээд, энэ ябаа ха юм.

— Абатаяа хоюулаа нютагайнгаа һони хөөрэлдэһөөр байтарнай, хахад час тухай болоод, манай эшелон аалихан ябажа эхилээ һэн... Бидэ 28-дахи хоногтоо Москва хүрөө һэмди. Һүүлдэнь, дайнай дүүрэһэн хойно, эсэгэтээ уулзахадамни, нилээд удаан, хахад жэл шахуу ябажа фронт хүрөө һэмди гэжэ хөөрөөгшэ һэн... Кержач хотодо байһан 5-дахи гвардейскэ авиадесантна полкын ротын замполидаар намайе эльгээгээ. Уданшьегүй шпионаж, диверситэй тэмсэхэ 60 хүнһөө бүридэһэн тусхай отрядта абтажа, блокадна Ленинград эльгээгдээб. Тэндэл түрүүшынхиеэ дайн дажартай нюур нюураараа уулзааб. Хоёр һарын туршада тэндэ дайсадай дизерсантнуудтай тэмсээд, һөөргөө бусаабди. 1943 оной сентябрь һарада Днепр мүрэнэй саада бэедэ, дайсанай ара талада хаягдаа һэмди. Манай арми тэрэ үедэ баруулжаа дабшажа эхилһэн байгаа гүб даа. Тиигээд лэ Днепр мүрэн тулажа ошоод, шангахан тэмсэл хэжэ байһан үень байгаа. Дайсадта ерэжэ ябаһан эшелонуудые тэһэлжэ, тэдээндэ эльгээгдэһэн һомо, зэбсэг, мүн нэмэлтэ сэрэгшье усадхаха гол зорилго манай отрядай урда табигдаһан байгаа. Тиихэдэ һүниин харанхые һамбаашалан, 3-дахи, 5-дахи авиадесантна бригаданууд нэгэн доро сэхэ дайсад дээрэ парашюдаар хаягдаа һэн. Юрэдөө, агаарта ябахаһаа эхилжэ, буудалдажа эхилээбди,— гэжэ Матвей Михайлович тэрэ байлдаагаа толгой соогоо дахин эрьюулжэ, яаралгүйхэнөөр хөөрэжэ һуугаа һэн.

Дайсадай эзэлээд байһан газарта бууһан манай «далита» сэрэгшэд өөһэдынгөө байха плацдарм ябуул сүлөөлөөд, шангахан тэмсэл хэжэ байбашье, гол зорилгоёо мартаагүй. Тиихэдэ немецүүдэй олохон эшелонуудые тэһэлжэ, дайсанай сэрэгшэдые олоор усадхажа, манай армиин Днепр мүрэниие гаталалгада ехэхэн нүлөө үзүүлээ бэлэй. Мүн тиихэдэ Коротченко гэгшын хүтэлбэрилдэг 300 гаран хүнһөө бүридэһэн партизанска отряд тэрэ бригаданuудай дайшалхы даабариия дүүргэхэдэ, ехэхэн туһа хүргэһэн юм. Саашадаа эрэлхэг десантнигууд Днепр гаталһан манай армитай ниилэжэ, дайсадаа улам саашань намналсаа.

Ноябриин 6-да Киев хото сүлөөлэгдөөд, «далита» сэрэгшэд дахин Кержач хотодоо бусаагдаба. Энэ операцида эльгээгдэһэн гурбан мянган гаран сэрэгшэдһээ найман зуун жараад хүн бусаа бэлэй. Энэл байлдаануудта М. М. Халбаев түрүүшынхиеэ хүндэ контузи абаад, арбаад үдэр соо дүлиржэ, дуушье гарахаа болишоод байһан юм.

КЕРЖАЧ ДЭЭРЭ бригадань дахин бүридхэгдөөд, һуралсал, бэлэдхэлээ үргэлжэлүүлээ. Удаань Белоруссиин ССР-эй сүлөөлэгдэхэдэ, Минскэ областиин Пуховичи станци дээрэ байрлаа һэн.

1945 он. Манай сэрэг Европын арадуудые сүлөөлжэ немец фашистнуудые эшээн тээшэнь намнажа ябаа. Венгридэ оршодог Балатон нуурай дэргэдэ дайсан шангахан бухэлэлтэ түхеэрээд, зангада орохоёо байһаа мэдэһэн арьяатандал, хэрзэгыгээр эсэргүүсэжэ байгаа. Энэ бухэлэлтэһөөнь дайсаниие намнахын тула десантнигуудай туһаламжа хэрэгтэй болоо һэн. 5-дахи авиадесантна бригадада энэ шухала операци даалгагдаад, бухэлэлтэ соогоо хороод һууһан фашистнууд энэ удаашье хобхо сохигдожо, десантнигууд дайшалхы даабарияа амжалтатайгаар дүүргээ һэн. Тиихэдэ мүн лэ Шеофок, Секешфехервар хотонуудые тэдэнэр сүлөөлөө бэлэй. Энэ операциин үедэ эрэлхэг зоригтойгоор байлдаһанайнгаа түлөө Матвей Михайлович Халбаев Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай орденоор шагнагдаһан юм.

Илалтын үдэр нилээд дүтэлөөд байбашье, дайсан һүүлшынгээ хүсөөр тулгажа, шангахан байлдаанууд үргэлжэлһөөр һэн. Нэгэ тиимэ байлдаанай үедэ М. М. Халбаев хоёрдохиёо хүндэ контузи абаад, өөрынгөө бригадаһаа гээгдэхэ баатай болоо бэлэй.

Хэдэн хоногой туршада полезой госпитальдо аргалуулһанай удаа ябаган сэрэгэй частиин бүридэлдэ абтажа, Кенигсберг хотые сүлөөлэлсөө. Тэрэл частяа Берлин хото руу шуумайжа ябахадань, фашис Германи диилдэһэнээ мэдэржэ, удаан хүлеэгдэһэн Илалтын үдэр ерээ бэлэй.

1945 оной июнь һара соо Матвей Михайлович Ленинградай сэрэгэй-политическэ училищи эльгээгдэһэн байна. Тэндэ шалгалта бариһанайнгаа удаа амаралта абаад, август һарада түрэл нютагаа ерээ һэн.

— Тоонтодоо ерээд байхада, юу хэлэхэб, саг мэдэгдэнгүй ябажа, һуралсалда мордохо сагни тулаад байгаа. Золни боложо, ябаадүй байхадамни, октябрь һара соо абамни зүүн фронтһоо амиды мэндэ бусажа ерээ һэн. Игэжэ дайгаа даража, даагаа һүүлдэһэн хоёр сэрэгшэд — эсэгэ хүбүүн хоёр нютаг дээрээ уулзаад, уданшьегүй бинь Ленинград ябаа һэм. Тэрэ училищидаа жэл соо һураад, хүрэжэ ерэшэһэн хүм даа. Нютагаа һаһан хүн гүб? Юрэдөөл, амгалан байдалда байһан аад, сэрэгээр яахамниб гэжэ бодоошье һэн хаб...

МАТВЕЙ МИХАЙЛОВИЧ 1946 онһоо Улаан-Үдэдэ ажабайдалаа түхеэрээ. Комсомолой хүдэлмэридэ, сбербанкда, Буряадай «Союзпечать» агентствын начальнигаар, партийна хүдэлмэридэ элдэб жэлнүүдтэ хүдэлжэ, 1979 ондо пенсидэ гарабашье, мүнөөшье хүдэлһэн зандаа юм. ПТУС-ай военизированнэ харуулай начальнигай уялга дүүргэхэ зуураа республикынгаа хэлхээ холбоошодой ажалай ба дайнай ветерануудай соведэй түрүүлэгшэ юм.

1943 онһоо партиин гэшүүн М. М. Халбаев дайшалхы 2 орденойнгоо, хэдэн медальнуудайнгаа хажуугаар үнэн сэхэ ажалайнгаа түлөө хэдэн медальнуудаар шагнагданхай.

Халбаевтанай эбтэй бүлын гурбан үхибүүд айл бүлэ боложо, ажабайдалай үргэн харгыда гаранхай ааб даа. Мүн тиихэдэ 6 ашанарынь ехэнүүд боложо, эрдэм ном шудална.

Игэжэ сэнхир хүхэ тэнгэри доро дайн дажарые үзэнгүйгөөр, үри хүүгэдээ, аша гушанараа үдхэжэ, арад зонойнгоо жаргалтай һуухын түлөө эсэгэ хүбүүн Халбаевууд байлдаанай талмай дээрэ тэмсээ. Мүн үнэн сэхээр ажал хэжэ ябаашье, ябанашье.

Г. ДАГБАЕВ.
Д. АЛТАЕВАЙ фото.

ТУСХАЙ ҺАРА СОНОСХОГДОБО

Совет Арми болон Далайн Сэрэгэй Флодой байгуулагдаһаар 73, совет арадай фашис Германиие илаһаар 45 жэлэй ойдо зорюулагдаһан бухэсоюзна һара Эхэ орон доторнай соносхогдобо. Энэ һарада оборонно-ниитын хүдэлмэриие арад зоной дунда улам саашань дэлгэрүүлхэ, үзэл сурталай, хүмүүжүүлгын хүдэлмэри эдэбхитэй болгохо зорилго республикын оборонно бүлгэмүүд урдаа табина.

Байгша оной январиин 23-һаа эхилһэн энэ һарада республикын ДОСААФ-ай эмхинүүд, райкомууд нютаг нугадаа сэрэгэй уялгата албанда мордохо залуушуулай болон ажалшадай дунда оборонно-ниитын, сэрэгэй-патриотическа хүдэлмэри эмхидхэхэ, үнгэргэхөөр уялгалагдаба. Һарын туршада колхоз, совхозуудай, фабрика, заводуудай залуушуул партиин, дайнай, ажалай ветерануудтай, Афганистанда интернациональна уялгаяа дүүргэжэ ерэһэн сэрэгшэдтэй уулзалга үнгэргэхэ, хөөрэлдөө эмхидхэхэ, спортын, сэрэгэй-прикладной зүйлнүүдээр мүрысөөнүүдые үнгэргэхөөр хараалагдаба. Шухала удха шанартай эдэ хэмжээ ябуулгануудые эмхидхэхэ, үнгэргэхэ хэрэгтэ ДОСААФ-ай бүлгэмүүд, партийна, совет, профсоюзай, комсомолой, сэрэгэй частьнууд, сэрэгэй комиссариадууд, Граждан оборонын, дайнай ветерануудай соведэй, «Знание» бүлгэмэй, бусад ниитын эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд, эдэбхитэд хабаадалсаха.

Республикын районуудта январиин 20—22-ой үдэрнүүдтэ бухэсоюзна һарын эхилһэндэ зорюулагдаһан үдэшэнүүд баяр ёһололой оршон байдалда үнгэргэгдэбэ. Эхилээд байһан энэ һарада хаа хаанагүй техническэ, сэрэгэй-прикладной зүйлнүүдээр мүрысөөнүүд үнгэргэгдэхэ, дайнай ветерануудтай, сэрэгэй албанда мордохоёо байһан залуушуултай, сэрэгэй частьнуудай дайшалхы болон политическэ бэлэдхэлэй отличнигуудтай уулзалга, үдэшэнүүд үнгэргэгдэхөөр хараалагдана. Тиихэдэ хото, городуудай, хүдөө нютагуудай кинотеатрнуудта, клубуудта «Эхэ ороноо хамгаалхаар бэлэмди!», «ДОСААФ-ай үдэр», «Баатаршалгын хэшээл» гэһэн кинолектори, кинофестивальнууд боложо, олоной анхарал татаха болоно.

ДОСААФ-ай обком ВЛКСМ-эй обкомтой, Граждан оборонын штабтай, Республикын сэрэгэй комиссариадтай суг хамта февралиин 12-һоо 19 болотор Улаан-Үдэ—Селенгинск—Каменск—Кабанск — Турунтаево—Баргажан — Хурамхаан —Улаан-Үдэ гэһэн агит-аяншалга, эмхидхэхээр хараалба. Һонирхолтой, холын энэ аяншалгада лекторнууд, автомобиль болон мотоциклаар урилдагшад хабаадалсаха юм. Эдэнэр хүрэһэн лэ нютаг нуганuудай клуб, Соёлой ордон соо Совет Арми болон Далайн-Сэрэгэй Флодой сэрэгшэдэй ажабайдал, үнгэрһэн үе соо гаталһан дайшалхы зам тухай суглараагшадта хөөрэжэ үгэхэ.

ДОСААФ-ай обкомой авиационно-спортын клуб һарын туршада — январиин 23—26, февралиин 19—23-най үдэрнүүдтэ агаарай онгосоор Закаменск, Северобайкальск хотонуудта ниидэн ошожо, агаарай уудамһаа парашюдаар һүрэхэ юм. Мүрысөөндэ дурсагдагша хотонуудай парашюдай клубта хүмүүжүүлэгдэһэн нэгэдэхи разрядтай спортсменүүд хабаадуулагдаха болоно.

Февралиин 16-һаа 22 болотор республикын район бүхэндэ «Мэргэн буудагшадай долоон хоног» гэһэн мүрысөөн болохоор багсаагдана. Хүн бүхэнэй өөрынгөө хёрхо мэргэниие туршажа үзэхэ һонирхолтой мүрысөөндэ һургуулинуудай, СПТУ-нуудай, техникум, училищинуудай, институдуудай студентнэр, багшанар, промышленна предприятинуудай, колхоз, совхозуудай ажалшад үргэнөөр хабаадуулагдаха зэргэтэй. Эдэ бухы хэмжээ ябуулгануудые ДОСААФ-ай эхин эмхи, райкомууд байра дээрээ эмхидхэжэ, үнгэргэжэ, мэргэн буудагшадаа урмашуулан баясуулха ёһотой гэжэ һанагдана, хүсэнэшьебди.

А. ЕРЕМЕЕВ,
ДОСААФ-ай Буряадай обкомой түрүүлэгшэ.

ЗАҺАБАРИ

Байгша оной январиин 28-да манай газетын 3-дахи хуудаһанда толилогдоһон «Нютаг хэлэнүүдэй онсо илгаанууд» гэжэ тэмдэглэл дотор үзэгэй алдуу гараба.

Энэ тэмдэглэлэй нэгэдэхи хүсэнэгэй 5-дахи абзацай хоёрдохи мэдүүлэлые «...баруун буряадаар өлһэхэ «проголодаться», «боһохо» «встать»; зүүн буряадаар — үлдэхэ, бодохо; урда буряадаар—үлүсхэ, босхо», гэжэ уншахыетнай гуйнабди.

Спорт — Спорт — Спорт

һур харбалгаар «Динамо» бүлгэмэй Россиин соведэй түрүү һуури эзэлхын түлөө үбэлэй мүрысөөн Зүүн Сибириин технологическа институдай хүнгэн атлетикын манеж соо болобо. Буряадай АССР-эй болон Шэтын областной соведүүдэй суглуулагдамал командаанууд энэ мүрысөөндэ хабаадаһан байгаа. Тиихэдэ манай республикын профсоюзуудай

ҮНДЭР ҮРЭ ДҮНГҮҮД

спортын бүлгэмэй мэргэшүүл хёрхо мэргэнээ туршалсаба.

М-1 упражненеэр эрэшүүлэй дундаһаа спортын мастер Жаргал Дамбиев һайн һорилго бэлэдхэлтэй байһанаа харуулаа. Тиигэжэ тэрэ 1290 очко тудажа, чемпион болобо. Үнгэрэгшэ жэлдэ уласхоорондын классай спортын мастерай норматив дүүргэһэн Улаан-Үдын техническэ мэргэжэлэй 7-дохи училищиин һурагша Валерий Лысенко 1267 очкотойгоор мүнгэн медаляар шагнагдаа. Багшанарай институдай студент Владимир Мадасов тэрээнһээ 1 очкогоор гартажа, гурбадахи һуури эзэлхэһээ гадна, СССР-эй спортын мастерай норматив дүүргэһэн байха юм.

«Динамо» бүлгэмэй Буряадай республиканска соведэй тренер, спортын мастер Маргарита Китаева 1286 очко тудажа, түрүү һуури эзэлбэ. Буряадай командын гэшүүн, спортын мастер Ирина Болдохонова 1268 очко абажа, хоёрдохи шатын дипломоор шагнагдаа. Шэтын суглуулагдамал командын гэшүүн, уласхоорондын классай спортын мастер Надежда Бадмацыренова тэрээнһээ хоёр очкогоор гартажа, гурбадахи һуури эзэлбэ.

Үглөөдэрынь мэргэшүүл М-3, М-4 упражненинүүдээр 18 болон 25 метрһээ харбаа. Эндэ спортын мастернууд М. Ринчиндоржиев, В. Савельева гэгшэд онсо шалгарһан байна.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ХАНИ ЁҺОНОЙ УУЛЗАЛГА

Соёлой болон научно-техническэ харилсаа холбоо байгуулха талаар хэлсээнэй баталагдаһанай ёһоор, аха дүү Монголой Арадай Республикын бүлэг спортсменүүд Улаан-Үдэ хотодо хүрэжэ ерэнхэй. Айлшад Зүүн Сибириин технологическа, Братскын политехническэ институдуудай студентнэртэй шатараар, боксоор, дүрэ буляалдалгын барилдаагаар мүрысөөнүүдые үнгэргэхэ.

Улаан-Баатар хотын институдай шатаршадай командын бүридэлдэ орожо, МНР-эй спортын мастерта кандидадууд И. Бальжим, Г. Гантулга, К. Энхбат, нэгэдэхи разрядтай Ж. Оюунт, Г. Баяраа гэгшэд ерэнхэй.

Технологическа институдай нэрэ солые шатараар СССР-эй спортын мастерта кандидат Б. Митыпов, В. Дашинимаев, В. Суходеев, Э. Дамдинов бусад хамгаалха. Январиин 26-һаа наадан эхилбэ.

Л. ГАРМАЕВА.

ШЭЛЭН АБАЛГЫН НААДАНУУД

Залуушуулай дунда дүрэ буляалдалгын барилдаагаар СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн мартын тэн багта үнгэргэгдэхэ юм. Харин мүнөө спортын бүлгэмүүдтэ шэлэн абалгын мүрысөөнүүд боложо байна.

Һаяхан профсоюзуудай Спортын байшан соо хоёр мүрысөөн болоо. Профсоюзай спортын бүлгэмэй залуу барилдаашад хибэс дээрэ гараба. Профсоюзуудай атледүүдэй дунда РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө Кисловодск хотодо үнгэргэгдэхэ мүрысөөндэ хабаадаха эрхэнүүдтэ тэдэнэр хүртөө. 24-дэхи СПТУ-гай һурагша Игорь Цыденов, багшанарай институдай студентнэр Вадим Коняев, Зоригто Гармаев, Радна Рабжуев, Эрдэм-Ширипов, Владимир Жалсараев, Александр Доржиев, Александр Ульзетуев, Михей Манжиханов түрүү һууринуудые эзэлбэ.

Залуушуулай дунда дүрэ буляалдалгын барилдаагаар Забайкалиин сэрэгэй округой мүрысөөн боложо, А. Алискеров, В. Варламов, Д. Базаржапов, Д. Гармаев, А. Цырендоржиев, Х. Килосония, Ж. Янжимаев, Д. Абрамишвили, Н. Иваньев, хүндэ шэгнүүртэй С. Калинин гэгшэд ЗабВО-гой чемпионууд болобо.

В. СЫДЕЕВ.

ТЭМСЭЛ ШАНГАДАНА

Бүмбэгэтэй хоккейгээр республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө 28-дахи мүрысөөнэй наадануud үргэлжэлһөөр.

Республикын оло дахин чемпион — авиационно заводой «Забайкалец» гэжэ спортклубай команда өөһэдынгөө стадион дээрэ Шэнэ-Элхиин «Лесник» командатай наадахадаа, 3:3 тоотойгоор тэнсээ. Удаань авиационно заводой хоккеистнууд нёдондо жэлэй чемпион — Кабанскын районой Селенгинск һууринай «Сэлэнгэ» командые 4:3 тоотойгоор шүүжэ, түрүү һуури эзэлжэ ябана.

«Лесник» Хэжэнгэдэ нютагай «Юность» командатай уулзахадаа, 11:4 тоотойгоор шүүгээ. «Сэлэнгэ» Үдын совхозой хоккеистнүүдые 9:3 тоотойгоор илаба.

Энэ жэлдэ хэжэнгынхид урагшагүйдэнэ. Түрүүлэн Үдын совхозой командые шүүһэн аад, саашадаа «Юность» хоёр наадаанда урагшагүйдөө: «Зенидтэ»—7:13, Хоридо нютагай «Наран» командада 2:7 тоотойгоор шүүгдэшоо.

Һүүлээрнь «Наран» команда Турунтаево тосхондо «Мелиораторта»—3:7, Дээдэ-Тайлсын совхозой «Урожайда» 3:4 тоотойгоор булигдаһан байха юм.

Б. МИРОМАНОВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто

Газетын мүнөөдэрэй номерой Хүндэлэлэй табсан дээрэ «Байкал» үүхозой түрүү һаалишан Галина Владимировна Вторушинагай оролдосото ажалай үрэ дүнгүүд тухай мэдээн тунхаглагдаба. Республикын эрхим бэрхэ һаалишадай нэгэн Галина Владимировна үнгэрһэн жэлдэ харууһалжа байһан үнеэн бүриһөө 5005 килограмм һү һаажа абаба гээд тэндэ хэлэгдэнэ.

Һунгалтын урда тээхи уулзалганууд дээрэһээ бэшэгдэһэн репортаж номерто үгтэбэ.

«Ажалай ашаг үрэ дээшэлүүлхэ» гэһэн гаршаг доро СССР-эй ЦСУ-гай мэдээсэл номерто олоной һонорто байха.

Борис Гусевай «Минии нагаса аба Жамсаран Бадмаев» гэжэ очеркын үргэлжэлэл номерой дүрбэдэхи хуудаһанда толилогдонхой.

УЛАСХООРОНДЫН ШЭНЖЭ

СҮЛӨӨ ЗАБДА ОЛДОБО...

Японой премьер-министр Тосики Кайфу албанай хэрэгээр Европын оронуудаар ябаба. Арбан нэгэн хоногой туршада тэрэ долоон гүрэндэ хүрэһэн байна. Эдэ гүрэнүүдэй тоодо ФРГ, Бельги, Франци, Великобритани, Итали, Польшо, Венгри оролсоно. Хэрбээ Баруун Берлиниие тоололсоо һаа, наймадахинь болоно бшуу.

Япон правительствын толгойлогшые үгтаһан лэ газарта баруун ба зүүн оронуудай харилсаанууд, Советскэ Союзда боложо байһан политическэ, экономическа хубилалтанууд, социализмын бусад оронуудта боложо байһан революционно шэнэлэлгэнүүд тухай хөөрэлдөөн үргэлжэлүүлэгдэдэг байгаа. Европын гүрэнүүдээр албанай хэрэгээр ябаһан ушараа Т. Кайфу тайлбарилхадаа, энэ хадаа дэлхэй дээрэ тогтоожо байһан шэнэ байдалда Японой хубитаяа оруулха гэһэн эрмэлзэл болоно гэжэ тэрэ онсолбо. Будапешт хотодо үнгэргэгдэһэн пресс-конференци дээрэ үгэ хэлэхэдээ, энэ зорилго бэелүүлэгдэхээр байна гэжэ Т. Кайфу мэдүүлһэн байна. Польшодо ба Венгридэ экономическа туһаламжа үзүүлхэ талаар программа зохёонхойбди гэжэ Японой премьер-министрэй мэдүүлһые тус ороной шэнжэлэгшэд онсолон тэмдэглэнэ.

Эдэ гүрэнүүдтэ 1,95 миллиард долларой хэмжээнэй туһаламжа үзүүлхээр Япон хараална. Тэрэ тордо хүнгэлэлтэтэй урьһаламжа үзүүлэгдэхэ юм. Венгриин ба Польшын экономико хүгжөөлгэдэ Японой мүнгэ зөөриие яажа хэрэглэхэб гэжэ шэнжэлжэ үзэхыень тусхай делегаци тус гүрэнүүдтэ эльгээгдэхэ болонхой. Премьер-министр Т. Кайфугай хэлэһэнэй ёһоор, дэлгүүрэй гуримаар лэ ажахыгаа эрхилһэн гүрэнүүд Японһоо туһаламжа абажа шадаха юм. Худалдаа наймаа эрхилхээр шэнэ гүрэнүүдые Японой бэдэржэ байһаниинь ойлгосотой ааб даа. Тиин Зүүн Европын оронуудта боложо байһан хубилалтануул иимэ арга боломжонуудые олгоно ха юм. Өөрынгөө миллиарднуудаар эндэ боложо байһан үйлэ хэрэгүүдые «дэм... Токио ябуулхые хүс... даа Баруун Европо... зүүн оронуудта боло... нуудые дэмжэхэ хүс... Кайфу Рим хотодо ... һэн байна.

Баруун Европын ... раа шэглэлые барим... мократизацилгын хар... рэнүүдтэ туһалхын ту... жонуудаа элсүүлхэ ... һоо ерэһэн айлшан... үнгэргэхэдөө, Итали... ведэй Түрүүлэгшэ Дж... дэглэбэ.

Премьер-министрэ... рэнүүдээр албанай хэ... до ондо ондоо сэгн... ропын оронуудаар я... тическэ философиё... шадабагүй, харин га... хын дипломати» ябу... циалис партиие хүтэлб... мэдүүлбэ. Азида эб... буу зэбсэгүүдые хү... премьер анхаралаа е... байгаа гэжэ тоолоһо... тинуудай түлөөлэгшэ...

«Премьер-министр ... гүрэнүүдээр албанай ... программа тон шахар... нэгэ ороной хүтэлбэри... һан һаа, хэдэхэн час ... ной хүтэлбэрилэгшые... ушартай бологдоо ... газетэ бэшэнэ.— Иим... шухала асуудалнууды... олдохонь бэрхэтэй ба... гүйдэлөөр лэ ябагда... нистрэй албанай хэр... ерэһые японойхид ... тэлбэрилжэ байһан ... ческа партиин нэрэ ... мэ нэмэгдэбэгүй гэз...

ҮНДЭҺЭ ЯҺАНАЙ ИЛГАА ГАРГАЛ...

Холбоото Штадуудта хара шарайтай эрхэтэд гэхэ гү, али афроамериканецууд ямар байдалтайб? Энэ асуудалда «Пэрейд» журнал харюусахадаа, һүүлэй жэлнүүдтэ тэдэнэй байдалда хубилалта болонхой гээд тэмдэглэнэ.

США-да 28,9 миллион негрнүүд ажаһуудаг. Ороной хүн зоной 12,1 процентнь хара шарайтай эрхэтэд болоно. Найман мянга шахуу негрнүүд мүнөө үедэ һунгуулияар олгогдодог тушаалнуудые эзэлнэ. Энэнь 1970 онойхидо орходоо дүрбэ дахин олон болоно. Мүнөө үедэ 300 гаран афроамериканецууд США-гай хотонуудай мэрэй тушаалда һунгагданхай юм. Тэдэнэй арбаниинь дүрбэн зуун мянганһаа дээшэ хүн зонтой хотонуудай мэриие хүтэлбэрилдэг байна. Тобшолбол, Холбоото Штадуудай зургаан ехэ хотонуудай табыень негр хүнүүд хүтэлбэрилнэ. Эдэ хотонуудай тоодо Нью-Йорк, Лос-Анджелес, Чикаго, Филадельфи, Детройт оролсоно. Ороной политическэ түбүүд болохо арбан нэгэн хотын мэриие негрнүүд толгойлно. Тэдэнэй тоодо Вашингтон ба Атланта хотонуудые нэрлэжэ болоно.

Һүүлэй 20 жэлэй туршада США-гай конгрессэй түлөөлэгшэдэй палатын бүридэлдэ афроамериканецуудай тоо хоёр дахин олошороо юм. Мүнөө эндэ 24 хүн тоологдоно. Гэбэшье США-гай сенадай бүридэлдэ нэгэшье афроамериканец үгы юм. «Арһа яһатанай илгаа гээшэ манай ороной политикада онсо һуури эзэлнэ,— гээд «Пэрейд» журнал бэшэнэ.— Гэбэшье һүүлэй үедэ нэгэ бага хубилалта боложол байһан хэбэртэй. Дээдэ тушаалда хара шарайтай эрхэтэд һунгагдана ха юм». Гараад байһан жэлдэ афроамериканецуудай дундаһаа эгээл түрүүлэн дээдэ тушаал эзэлэгшэдэй тоодо Дуглас Чайлдерай нэрэ нэрлэгдэбэ. Тэрэ Вашингтонтой хүршэ оршодог Вирджини штадай губернаторай тушаал эзэлбэ.

Д. Уйлдер хадаа ороной политическэ ажабайдалда бэеэ харуулжа шадаһан афроамериканецуудай түлөөлэгшэ болоно гээшэ гээд журнал тэмдэглэһэн байна. Тэрэ болбол ороной президентые һунгалтада хабаадалсаһан Джесси Джексон, Нью-Йоркын мэр Дэвид Динкинс, Пенсильвани штадай түлөөлэгшэдэй палатын гэшүүн Уильям Грей гэгшэдтэй адли орон дотороо мэдээжэ болоһон хүн ха юм.

Негрнүүд сооһоо эгээл түрүүлэн губернаторай тушаал эзэлһэн хүн гэхэдэ, Пинкней Бентон Пинчбэк ... шэнжэлэгшэд тоолод... Джорджи штадай бо... юм. Ороной урдахи ... лохо Луизиана штад... зуура 1872 оной дека... варь һарын дүүрэтэр ... эзэлһэн байна. Хожо... конгрессэй гэшүүнээр ... тон хото нүүжэ ерэһ... дэй эрхэ сүлөөгэй ту... ха ябздалтай тэмсэл ... на бшуу.

«Вашингтон пост» ... ёһоор, «ХХ зуун жэ... суутай афроамерикан... Верховно сүүдэй гэшү... Маршалл болохо юм ... һон хубилалтануудта ... эрхэ ба сүлөө тухай ... нүүдтэ хубитаяа ехэ... шэ»,— гээд тус газет...

Ээлжэ байһан ту... туршада Т. Маршалл ... байшангай зүгһөө ... ороһон байна. Гэбэш... сухарягүй, өөрынгөө ... жа шадаа бшуу. «Би ... раа хүдэлбэб. Наһа ... хүсэлтэйб,— гэжэ тэрэ ... соогоо мэдүүлһэн бай...

Дэлхэй дээрэ хубил... болоходо, «хара Амер... шэ ааб даа. Үнгэрһэн ... США-гай түүхэдэ түрү... дэ тушаалда афроам... шэтэй генерал Коли... юм. Тэрэ штабуудай ... дэй түрүүлэгшын ту... Тиимэһээ тэрэ прези... оборонын министр ... ветнигүүдэй нэгэн бо...

Мүнөө үедэ афроам... иавтнуудай ба шоу... уран зохёолшодой ... тэлбэрилэгшэдэйшье ... мо томо компаниину... шье дунда хаража бо... да үндэһэ яһатанай ... гээшэ. Хэрбээ тон үн... гаан шарайтанай 10 пр... хара шарайтанай 33 ...

Сэнхир экран

ВТОРНИК, 30

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35 — Мультфильмнүүд. 10.10 — Хоккейгээр СССР-эй чемпионат. «Химик»—«Динамо» (Москва). 11.20—Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 12.20 —«Двенадцать стульев»—4 серитэй уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 13.25—Соносхолнууд, мэдээсэл. 13.30—Время. 14.00—«Двенадцать стульев»—4 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи сери. 15.20—Хүгжэмтэ дамжуулга. 16.30—«Левша» ансамбль наадаха. 16.50—«Песни для внучат»—үхибүүдтэ фильм. 18.00 — Компьютертэй харилсалга. 18.45—Амар сайн, хүгжэм! 19.30—Время. 20.00— «Москва—Киев—Ташкент» гэһэн теле-хүүргэ. Республиканска ба нютагай Соведүүдтэ һунгалтануудые угтуулан. 20.50 —«Двенадцать стульев»—4 серитэй уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 22.00—Время. 22.30—Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.40—В. Шукшинай рассказуудаар «Стариковское дело» гэһэн зүжэг. 23.45— СССР-эй арадай артист Л. Сметанниковай концерт.

ХОЕРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — «Лицо на холсте»—баримтата фильм. 9.35, 10.35—Гэр бүлын ажабайдалай ёһо заншал. 10.05, 11.05 —Француз хэлэ. 11.35, 12.35 —Түүхэ. 7-дохи класс. 13.05— Казимир Малевич. 13.05—Ритмическэ гимнастика. 23.35 —

Кино, театрнуудта

Театр оперы и балета
Концерт Г. Шойдагбаевой и В. Бальжинимаева — в 19.

Русский театр драмы
«Срок проживания окончен» — в 19-30.

«Дружба»
Мультфильмы — в 9-40, «Жикина династия»— в 11-30, 13-20, 15-10, 17, 18-50, 20-40 (удл.).

«Родина»
«Раз, два — горе не беда»— в 10, 16, «Жикина династия»— в 12, 13-40 (удл.), 18-10, 19-40 (удл.), 21-40.

«Прогресс»
Красный зал —«Маски»— в 9-40, 11-30, 13-20, 15-10, 17, 19, 21. Зеленый зал—«Хон Гиль Дон»— 9-40, 11-30, 13-20, «Любимый Раджа» (2 с.)— в 15-10, 17-30, 20-30.

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ ул. Каландаришвили, 23.

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная —2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-01, 2-56-23; промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров — 2-67-81; корректорская —2-33-61; выпускающие —2-35-95; собственные корреспонденты п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск —55-6-99, г. Закаменск —31-61, п. Кырен —91-9-79, п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия — 3-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана ... канской типографией издата Бурятской ... ректор 2-40-45. Н-04342. Заказ №